

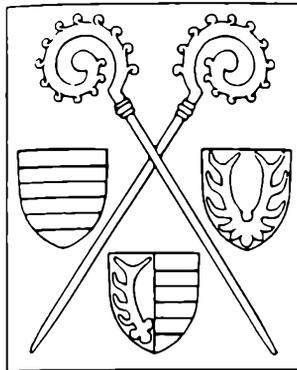
Hjørlande Sogns Historie II

Bind II

Hjørlande Sogns Historie II

Bind II

Udgivet af
JØRLUNDE SOGNEFORENING
1993

Billedmaterialer:
Lokalhistoriske arkiver
i Slangerup og Ølstykke
samt fra private.

Redaktør:
Svend Esbech.

ISBN 87-980727-2-2

Forord.

Et sogns liv og historie er som en ædelsten med mange slebne facetter, der kaster sit genskær hen over skiftende tider, enkelte begivenheder og livsforløb.

Jørlunde-bøgerne har netop til opgave at sende sådanne strejflys hen over historien.

Vi håber, at det også er lykkedes med dette bind af Jørlunde-bogen, som har koncentreret sig om skolehistorien, såvel folkeskolens som højskolens historie med de virkninger det fik for sognets liv. Dertil føjer sig glimt såvel fra en fjernere fortid som af erindringer fra mands minde.

Red.

Træk af Jørlundes historie

Morten Oxenbøll Pontoppidan

Af P. G. Lindhardt

Morten Pontoppidan kom fem år gammel til Fredericia og oplevede her det højstemte nationale røre i tiden mellem de slesvigske krige; 1864 gjorde den tyske besættelse i Randers dybt indtryk, men først krigen 1870 satte tingene på plads for ham og lod ham se, at danskheden måtte værnes på de indre linjer. 1868 blev han student (Randers), valgte efter kort vaklen teologien og blev 1873 cand.teol. Hjemme fra var han ikke direkte grundtvigsk påvirket, men i Vartov mødte han i N. F. S. Grundtvigs sidste år et menighedsliv og især en menighedssang som fik livsvarig betydning; hans egen tolkning af det grundtvigske var dog langt mere bestemt af C. Hostrups humanistiske og uproblematisk sammensmeltning af det kristelige og det folkelige. Efter en kort tid som faderens uordinerede medhjælper blev han 1876-78 hjælpepræst i Helsingør, men brød sig ikke om de mange "uåndelige" pligter en statskirkepræst må påtage sig. Han drømte om en valgmenighed, men hans ægteskabelige forbindelse med den Marstrandske kreds førte til kontakt med Ernst Trier (Vallekilde), hvis af C. Kold afhængige højskolesyn han helt tilegnede sig. 1878 grundede han ved Hostrups hjælp en højskole i Freerslev og virkede fra 1880 med stort held som forstander for Jørlunde højskole. Hurtigt blev han en af grundtvigianismens mest fremtrædende debattører – vakte fx opsigt ved at bruge og anbefale den naturalistiske kulturradikalismes bøger som et sandere udtryk for nutidigt menneskeliv end de traditionelle myter, sagn og sange. Også kirkeligt stod han på bevægelsens yderste venstre fløj. Under forhandlingerne om de kirkelige frihedskrav (især præstefriheden og en ikke-akademisk præsteuddannelse) i Askov 1881 hævdede han de mest radikale standpunkter. I disse år begyndte han også et omfattende opbyggeligt og folkeligt forfatterskab, bl.a. i det tidsskrift, *Tidens Strøm*, han 1884 stiftede sammen med F. Falkenstjerne. I provisorieårene indtog han et udpræget venstrestade, og 1886 angreb han J. B. S. Estrup, mere ud fra religiøst-etiske end politiske motiver, for at have brudt sin ed på grundloven og "forarget de små". Ved højesteret fik han tre måneders fængsel (ganske i strid med sit syn på folkekirken som noget rent borgerligt mødte han som sin egen forsvarer i ornat). Efter dommen mistede han statstilskud-

Morten Oxenbøll Pontoppidan.

det til skolen. Samtidig var han begyndt at betvivle sandheden af det grundtvigske syn på trosbekendelsen som "ordet af Herrens egen mund", ikke så meget på grund af de historiske argumenter modstanderne anførte, som fordi den mere og mere udtalte grundtvigske splittelse svækkede det "kraftbevis" bevægelsen burde have præsteret. Mens han var i fængsel offentliggjordes hans nye syn, med det resultat at grundtvigianerne holdt deres unge fra hans skole, og den valgmenighed han havde fået oprettet i Jørlunde delte sig for og imod ham; det endte med et totalt sammenbrud af både skole og menighed.

1891-93 søgte P. derfor at grunde en ny, kursuspåregt højskole i Kbh., men også det glippede. Til dels for at redde økonomien og for at skaffe sig en fri "prædikestol" begyndte han – der allerede havde udgivet mange prædikener og kristeligt-folkelige foredrag – et

tidsskrift, *Frit Vidnesbyrd*. Heri kom hans kritik af grundtvigsk partivæsen og dogmatisme og en delvis tilslutning til den bibel- og dogmekritiske liberale teologi til orde, og på højst personlig måde erfarede han partiets intolerance da han for sine meningers skyld blev afvist fra nadveren i Vartov, den kirkelige friheds arnested. Des mere gjorde hans udvikling biskop B. J. Fog interesseret i at få ham ansat i kirken. 1894 blev han sognepræst i Hagested-Gislinge, 1898 i Greve-Kildebrønne og 1902 i Stenløse-Veksø. Alle pastorater var uden spor af vækkelsen, og P. anlagde nu et folkekirkeligt syn; vel var disse sogne ikke udtryk for "den levende menighed", men – så længe gudstjenesten med dåb og nadver var tilstede – for "den levende Guds menighed". Sognekirkeligheden blev livet ud hans egentlige mærkesag og den udfoldedes i talrige artikler i *Frit Vidnesbyrd* og ikke mindst i den særprægede prædikensamling *Stenløse Kirkepostil*, 1909 og de følgende års småskrifter med "kirkelig appel" til sognet om at slutte op om gudstjenesten. P. gjorde sig aldrig noget videre som prædikant, men nok som foredragsholder; han skrev et usædvanlig fornemt dansk (Bjørnstjerne Bjørnson satte ham som forfatter over Henrik Pontoppidan), og hans mange opbyggelsesbøger (især *Breve om Kristus*, 1905, eller *Aldrig for-tvivle!*, 1899 – i mange oplag og oversat til flere sprog) fandt vid udbredelse. Det samme gjaldt hans genfortælling af *Odysseus' Rejser*, 1902 men fremfor alt *Bibelske Historier fortalte for Børn* I-III, 1909-11; desuden udgav han populære biografier (Elise Hoskier, P. Rørdam, Luther etc.), en stor bog om den tysk-nationale rejsning 1813, en skildring af kampen med slaveriet i Amerika og den ypperlige *Dansk Kirkeliv i Mands Minde*, 1916, til dels en erindringsbog.

I den kirkelige debat var P. stedse en smidig polemiker som lidenskabeligt, men med elegant fleuret altid forsvarede upopulære personer og standpunkter. Han gik stærkt ind for den kirkelovgivning som begyndte efter systemskiftet 1901, især menighedsrådsloven, og var vel i virkeligheden den eneste teolog af format som helt ud accepterede J. C. Christensens kirkepolitik; det bragte ham i konflikt bl.a. med Kbh.s kirkefonds frikirkelige og menighedskirkelige syn.

(*Folkekristendom*, 1901.) Han tog sig også helhjertet af Anton Marius Jensen (Harboøre) under det store opgør om de evige helvedsstraffe, og fra først af hævdede han – med brod mod biskop A. S. Poulsen – N. P. Arboe Rasmussens ret til at være præst i folkekirken, både i stridens teologisk-kirkelige fase og under den langvarige retssag; i Skt. Hanskonventet samlede han en del frisindede præster for at hævde den liberale teologis hjemstedsret i kirken og fornyede 1913-15 *Frit Vidnesbyrd* med Arboe Rasmussen som medredaktør. Det var symptomatisk, at P. – så "dansk" som nogen – under verdenskrigen blev Tysklands defensor (og siden advarede mod følgerne af Versaillesfreden). Politisk blev han, der altid havde været venstremand, fra 1905 en varm tilhænger af det radikale venstre – politisk og absolut ikke kirkeligt. 1921 tog P. afsked og fik endnu ti frodige arbejdsår. På alle områder fortsatte han forfatterskabets mange linjer, og 1930-31 offentliggjorde han i *Dagens Nyheder* en årgang prædikener (udg. I-II, 1957). I sin samtid var P. en ener og ansås almindeligt for en outsider, især da af folk inden for de etablerede kirkelige retninger. I eftertiden – da vækkelsesretningerne havde løbet linen ud – fandt hans folkekirkelige grundtanker betydelig interesse i vide kredse.

Minder og oplevelser

Af Morten Pontoppidan

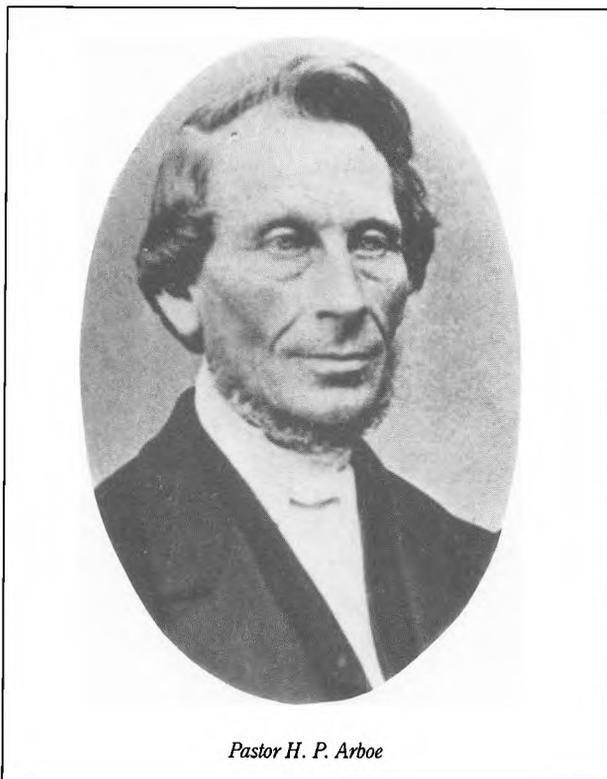
Uddrag af Morten Pontoppidans erindringsbog:
Minder og oplevelser, som udkom 1922.

Da jeg havde holdt Højskole i Frerslev et Par Aar, var Elevantallet vokset til over en Snes, og de smaa Lokaler kunde ikke rumme flere. Jeg maatte være betænkt paa en Uvidelse; men Aktieselskabet, der ejede Skolen, kunde ikke bekoste noget saadant. Og forresten var der heller ikke paa den snevre Grund plads til nogen Udvidelse af Betydning. Det var mig en meget kedsommelig Tanke at skulle flytte. Men der blev ikke andet for. Jeg saa mig da om efter noget, jeg kunde købe og selv blive ejer af. Og i min Ulyst til at forlade Frerslev var jeg paa nippet til at forkøbe mig paa en Bondegaard dér, som vilde blevet min ruin. Jeg trak mig heldigvis tilbage i Tide.

Og saa skete det, at jeg hørte Tale om et mindre Sted paa Hjørlande Mark med gode Bygninger og 20 tdr. Land, og som var til Salg.

Det sted havde jeg nok Lyst til at se paa. Thi skulde og maatte jeg bort fra Frerslev, saa var Hjørlandekanten den mest tiltrækkende. Dér i Sognet, dels i selve Hjørlande, dels i Sundbylille og Sperrestrup, havde vi en kreds af Højskolens allerbedste Venner, en kreds af Folk, som altid indfandt sig til vore møder i Frerslev, og som ofte tog ind til Hillerød at høre Hostrup, men som ellers sluttede sig om den gamle grundtviske Sognepræst Arboe i Hjørlande.

Hjørlande var da ogsaa et af de Steder, hvor jeg havde søgt hen og holdt Møde om min Højskoleplan straks i Foraaret 1878, da jeg skulde begynde. Og dette første Besøg i Hjørlande har præget sig i min Erindring. Det var en Søndag. Om Formiddagen var jeg i Kirke og hørte Pastor Arboe. Om eftermiddagen holdt jeg mit Møde i Hjørlande Almueskole, hvor jeg for en ret talrig Forsamling bevidnede min lyse Tro paa, at det skulde lykkes med Guds Hjælp at faa Frerslev Højskole paa Fode igen. Nogle af Tilhørerne har siden fortalt mig, hvor ung og frejdig de havde fundet mig, og hvorledes jeg havde smittet dem med mit lyse Haab. Men da jeg havde talt, tog gamle Pastor Arboe Ordet

Pastor H. P. Arboe

og anførte det Skriftsted fra Tempets Genopbyggelse om de gamle, som græd, medens de unge lo. Og han lod med tydelige Ord forstaa, at han ikke troede paa, at det vilde lykkes mig at faa Højskolen paa Fode. Det samme gentog han for mig, da jeg om aftenen sad inde i hans Præstegaard, hvor jeg venligt var indbudt til at overnatte. Han undte mig alt muligt Held, men forsikrede mig med ærlig Alvor at der efter hans Overbevisning ingen Jordbund var her i Nordsjælland for de grundtvigske Ideer, og især ikke for Højskolen. Jeg nægter ikke, at den værdige mands mørke Spaadomme lagde sig som et Tryk over mit unge sind. Men da jeg saa kom op paa Gæstekammeret og, inden jeg gik i Seng, slog op i Davids Salmer, som jeg havde med mig i Rejsetasken, faldt mine Øjne paa det Ord: „Gud er vor Tilflugt. Kun Forfængelighed er Menneskenes Børn; lægges de paa Vægtskaalen stiger de tilvejs; de er Forfængelighed tilhobe” (Ps 62). Nuvel, hvorfor

skulde jeg ikke jeg da lade mig forurolige af Pastor Arboes Spaadomme. En meget værdig Mand var han, men dog kun et Menneske. Og jeg lagde mig rolig ned at sove.

Dette var altsaa mit Hjørunde besøg i Foraaret 1878. Og nu skal jeg genoptage Traaden. Vi var kommen to Aar længere hen, til Foraaret 1880, da jeg maatte se mig om efter en ny Plads og havde hørt om et Afbyggersted paa Hjørunde Mark, som var til Salg.

Det traf sig saaledes, at vi fra Frerslev netop skulde et Par Vognfulde hen til et Møde hos en Gaardmand i Sundbylille i Hjørunde Sogn. Og paa Vejen derhen, da vi fra Hjørunde By svingede af ad Sundbylillevejen, spejdede jeg efter Afbyggerstedet, hvis Beliggenhed var mig beskrevet. Det laa nogle hundrede Alen fra Vejen, og da vi kom lige ud for det, var det omtrent forsvundet bag en lav Bakke. Jeg fik Kusken til at holde et Øjeblik, saa jeg kunde rejse mig op og kigge. Og da jeg saa Ejendommen med sine tre længer og med Træer om kring ligge dér i Landskabet, var dét, som om det lød i mig: Dér er stedet! Min Søgen og Urolighed var forbi. Jeg havde ligesom skimtet Lysstøtten foran mig. Det hele var kun et øjeblik. Vi kørte straks videre, og jeg fortalte ikke de andre i Vognen, hvad det var, jeg havde kigget efter. Men to Uger efter havde jeg købt Stedet.

Jeg fik saa fat paa Bygmester Bentsen fra Vallekilde, og Sommeren igennem arbejdedes der paa den nødvendige Tilbygning, medens jeg holdt Pigeskole i Frerslev. Og da denne var til Ende, flyttede vi ud til vor ny Bolig.

Hjørunde laa et Par Mil fra Hillerød. Altsaa længere fra Hostrup. Men Hostrup var alligevel aldrig kommen paa Skolen til dagligdags, og til Efteraarsmøderne vedblev han at komme, ogsaa efter vor Flytning til Hjørunde. Vi havde i det hele slet ikke Fornemmelsen af at være flyttet bort fra vore Venner til ny og fremmede Egne.

Derimod havde vi i høj grad Fornemmelsen af at blive – jeg havde nær sagt Herregaardsfolk. Thi det havde været temmelig husmandsagtigt i Frerslev. Nu fik vi to store Heste, 6-7 Køer og saadanne flotte Ting som en Veranda og en Have med Græsplæne og alt Tilbehør – i Stil med en lille Præstegaardshave. Og Boligen var helt pæn og ret rummelig. Vi var ikke ude efter Livets Flotheder og Bekvemmeligheder; men jeg kan ikke nægte, at det smagte os godt at kunne stille op i Stuerne de Møbler, vi før havde maattet sætte paa Loftet.

Vi kom til at bo her i 10 Aar, og det var et lykkeligt Hjem for os at bo i og for vore Børn at vokse op i, frit beliggende som det var, med Tumleplads til alle Sider. Den nyopførte Del af Stuehuset var smukt og bekvemt

indrettet til Skole, med nette smaa Elevværelser ovenpaa. Der maatte efterhaanden laves mere Plads til Elevkamre i en af Sidelængerne, idét Elevtallet steg til over 60. Ogsaa maatte der bygges et Hus til en gift Lærer at bo i. Ja, tilsidst havde jeg to medhjælpere foruden den trofaste og uundværlige Lars Nielsen. Ogsaa et Gymnastikhus blev opført ved Skolen, bekostet af Skolens Venner der paa Egnen, for hvem det ogsaa skulde tjene til Forsamlingshus. Men Skolen havde fri Brug af Huset. Og jeg fik det snart indrettet med Ribbevægge og andet Tilbehør til svensk Gymnastik, som dengang var en ny Ting. Jeg fik den ene af mine Medhjælpere, J.P. Sundbo, den senere Redaktør og Folketingsmand, sendt over til Sverig at tage et Kursus i den Lingske Gymnastik, saa han derefter kunde lede Undervisningen. Og jeg stillede personlig til disse Gymnastiktimer det første Halvaar efter det ny Systems Indførelse, og fik saaledes i det mindste Begyndelsesgrundene lært...

Drachmann havde jeg af og til truffet sammen med. Og da han just paa den Tid var optaget af at slaa til Lyd for „dansk Bevægelse’’ og desaarsag var en Del interesseret i Folkehøjskolerne, var det meget naturligt, at han, da han netop var paa Besøg dér i Nabolaget, gerne vilde med det samme se ind til mig og mine Elever. Og lige saa gerne tog jeg imod hans Visit. En dansk Digter, tænkte jeg, og en dansk Højskole de to maa høre sammen. Jeg hentede ham personlig i et lille Køretøj. Og da jeg saa kom kørende med ham op ad Indkørselsvejen til Højskolen, – ja, man har jo hørt om Digteres Modtagelse ved saadanne Lejligheder af festlig opstillede Højskolepiger, der sang og overrakte Blomster; men noget af den Art maa man ikke tænke sig arrangeret her. Nej, Georp Himmelstrup, en af mine fortræffelige Medhjælpere, havde faaet alle pigerne med sig op paa Højen, der laa et Stenkast fra Vejen, hvor jeg skulde komme kørende med Skolens Gæst. Her paa Højen havde Himmelstrup ladet Pigerne sætte sig i en Halvkreds, medens han fortalte dem noget. Og han havde da faaet dem anbragt alle med Ryggen ud mod opkørselsvejen. Og han sørgede for, at ikke eneste Hoved vendte sig, medens vi kørte forbi. Disse ubevægelige Rygge var det da, der kom til at hilse Digterens Indtog paa Hjørlande.

Naa, siden fik jeg jo alligevel Pigerne samlede i Skolestuen, hvor de sang nogle Sange, og Drachmann sagde nogle Ord. Men Himmelstrup holdt sig tilbage paa sit Værelse.

Og det havde han jo Lov til...

Da jeg nedlagde mit Præsteembede, havde jeg dog ikke skilt mig af med Kjole og Krave. Det kunde aldrig falde mig ind, Om jeg end var blevet Skolemand, vedblev jeg dog at være Kirkemand og Præst.

Jeg vedblev som Højskolemand at være Præst. Jeg prædikede jævnlig paa Skolen Søndag Eftermiddag, og det skete ogsaa, at jeg forrettede Tjenesten, baade med Prædiken og Altergang for gamle Pastor Arboe i Hjørlande. Jeg slap heller aldrig den Tanke, at jeg forhaabentlig engang igen fik Præstestilling, nemlig som Valgmenighedspræst. Alt for snart kunde jeg dog ikke gaa fra Højskolegerningen og fra Hjørlande og fra Egnen og alle Venerne dér. Og da jeg derfor i Foraaet i 1884, kun fire Aar efter at jeg havde taget fat i Hjørlande, fik Opfordring fra Odder i Jylland til at blive præst for den Valgmenighed, de var i Færd med at oprette dér, maatte jeg svare, at jeg følte mig alt for stærkt bundet til Stedet og til Gerningen, hvor jeg var. To Aar efter fik jeg en ny Opfordring, nemlig fra Valgmenigheden i Kjertemind, som ønskede mig til afløser af Niels Lindberg, der var død. Denne Gang trak det meget stærkere i mig, og ved Enden af min Betænkningstid var jeg kommen til det Resultat, at jeg skulde sige ja. Jeg var kommen saa vidt, at jeg havde udbredt Papiret foran mig for at skrive til Kjertemind, at jeg modtog Kaldet. Men saa viste det sig, at jeg ikke kunde faa pennen i Gang dertil. Det, som bandt mig til Hjørlande, var alligevel for stærkt. Jeg maatte lade Papir og Pen ligge og sætte mig hen. Og da jeg en Times tid efter atter greb Pennen blev det for at meddele dette: Jeg *kan* ikke!

Tre dage efter kom saa Kaldet fra min egen Kreds, den lille Kreds, der havde samlet sig om mine Eftermiddagsprædikener paa Højskolen, og som jo ikke havde været uvidende om, at jeg havde været opfordret fra Kjertemind og havde sagt nej. Pastor Arboe var død 1883, og nu vilde man altsaa skride til at danne Valgmenighed med mig som Præst, idet det jo forudsattes, at jeg kunde beholde Højskolen, og at saaledes min Præstelønning vilde blive overkommelig, hvor lille end Kredsen var. Dette Kald modtog jeg med fuld Glæde og uden lang Betænkning. Og et Par Maaneder efter, d. 13de Maj 1886, lagdes Grundstenen til vor lille Valgmenighedskirke paa Højskolens Mark. Da Kirken var færdig og af Herredets Provst synet og fundet brugbar, forsynet med alt til Gudstjenesten fornødent, indsendte vi vor Ansøgning til Ministeriet om kongelig

Anerkendelse som Valgmenighed med mig som præst. Svaret paa Ansøgningen kom, og det lød paa, at den kongelige Anerkendelse foreløbig ikke kunde gives; først maatte en mod mig paa den Tid verserende Retssag være afsluttet. Og derefter vilde vi have at indgive ny Ansøgning. Hvad det var for en Sag, skal jeg siden give Besked om. Foreløbig blot dette, at det var noget politisk. Vi befandt os midt i Provisoritidens hedeste Kampe.

Vi kom altsaa til at vente paa den kongelige Anerkendelse. Meget vel, men der kunde gaa Aar og Dag. Og skulde vi nu ogsaa vente med at begynde Gudstjenesten i vor ny Kirke? Vi, som lige var traadt sammen til vor Menighedsdannelse, skulde vi nu foreløbig atter skilles ad og søge tilbage til hver sin Sognemenighed? Dette var os, mente vi, aandeligt umuligt. Og dette skrev jeg til Biskoppen, at nu havde vi rejst vort Alter, og nu maatte vi have Ilden optændt paa det – eller noget i den Retning. Jeg saa mig efter Omstændighederne nødsaget til, skrev jeg, at begynde at holde Gudstjeneste uden kongelig Anerkendelse og da selvfølgelig ogsaa uden at foretage Vielser og Begravelser eller andre Handlinger med borgerlig Virkning. Jeg vilde holde mig til Ordets Forkyndelse og Sakramenternes Forvaltning og saa iøvrigt afvente den kongelige Anerkendelse. Jeg vilde ikke ansøge om Tilladelse til at indtage denne foreløbige Stilling, da Tilladelsen formentlig vanskeligt kunde gives. Men jeg vilde handle efter Konduite og løbe an paa, at Autoriteterne faktisk vilde lade det passere.

Saa fandt vor Kirkes Indvielse Sted d. 16. januar 1887. det var Hostrup, der efter Opfordring beredvilligt udførte denne Handling. Ja, der var iøvrigt een Præst til, som deltog deri, det var min Ven fra Drengaaarene og Studenteraaarene Karl Povlsen, Birkedals Efterfølger som præst for Ryslinge valgmenighed. Og lad mig i Forbindelse dermed, nævne, at denne Menighed havde skænket os sin lille oprindelige Kirkeklokke, som var blevet ledig, idet de havde faaet en større. Meget lille var den Klokke, vi saaledes havde faaet hængt op; men den var af god Malm, og den passede til vor lille Kirke, og saa var det den første Klokke, der havde ringet til Gudstjeneste for en dansk Valgmenighed. Vi var meget glade for dette Broderlighedsbevis fra Landets ældste Valgmenighed.

Nu var jeg altsaa kommen rigtig op paa Prædikestolen igen, og nu maatte jeg ud med Sproget.

Bladet fra munden!
du, som ej tjener paa Høj og Lunden
Afguders brogede Vrimmel,
Men i den hellige Kirke paa Jord
Faderens levende Ord,
Skaber af dig og den stjernede Himmel!

Saaledes begynder et pastortaleologisk Digt af Grundtvig, som tidlig havde gjort stærkt Indtryk paa mig. Dette „Bladet fra Munden!“ var blevet et Løsen for mig som forkynnder. Men til at faa taget Bladet fra Munden hører ogsaa det, at men frigør sig for hindrende og hemmende Vrangmeninger, som man kan have løbet sig fast i. For mig viste det sig nu som en Nødvendighed, naar jeg skulde komme til Orde og faa Aandefang som Forkynnder at faa gjort op med det, der fordringsfuldt kaldtes „den kirkelige Anskuelse“, d.v.s. den Mening om Trosbekendelsen, som Grundtvig havde opstillet, og som jeg, siden jeg blev Grundtvigianer, havde været med til at bøje mig for. Denne mening, at Herren Jesus selv skulde have formet Trosartiklerne og foresagt sine Apostle dem, var efterhaanden kommen til at stemme mig for Brystet. Det kunde jeg jo ellers have gaet stille med; men nu, man havde faaet mig op paa Prædikestolen, blev der ikke andet for, end at jeg maatte have lettet mit Bryst.

Paa selve Prædikestolen kunde jeg dog ikke holde det egentlige Opgør. Men da jeg i November 1887 skulde ind og tale ved et Foredragsmøde paa Falkenstjernes Højskole i København, valgte jeg at tale om: „Den kirkelige Anskuelses Holdbarhed og Levedygtighed“. Jeg gik i dette Foredrag ud fra det Motto, Grundtvig har sat foran en af sine Verdenskrøniker: „Hvad sandhed er, maa Tiden vise“. Og jeg spurgte, om den saakaldte kirkelige Anskuelse, Læren om Trosbekendelsen som „Herrens eget Mundsord“, havde bevist sig som Sandhed ved at kunne bevare sin Livskraft i den Tid, der er gaet. Jeg sagde:

Det er det historiske Bevis, der her maa spørges om. Pennefejdens Tid er for længe siden forbi. . . Den teoretiske Undersøgelse er afsluttet for længe siden. Hvad der kunde siges for og imod er vel omtrent sagt altsammen. Men vi er nu naaet saa langt frem, at vi kan begynde at spørge: Hvad siger Tiden os om den kirkelige Anskuelses Holdbarhed og Levedygtighed. Thi hvad Sandhed er, maa Tiden vise.

Jeg paaviste da, hvorledes Anskuelsen formentlig *ikke* havde bestaaet Prøven, ikke havde leveret det historiske Kraftbevis, idet den f.Eks. ikke i længden havde bragt det kirkelige Sammenhold tilveje, som man fornemmelig havde ventet af den. Jeg sagde:

Selvfølgelig har det haft sin store kirkehistoriske Betydning her i Danmark, at den apostoliske Trosbekendelse blev fremhævet af Grundtvig. Det var uden Tvivl netop i rette Tid, at de danske Kristne blev henvist til dette gamle enfoldige, korte og fyndige Udtryk for de Kristnes Tro. Mangfoldige Mennesker har følt Velsignelsen ved at følge Anvisningen i et Vers som dette: „Tag Ordet i Munden og elsk det fra Grunden!” eller dette: „Naar hjertet med Varme om Navnet slaar Arme, vor Frelser vi tager i Favn.” Og for saa vidt der er Tale om dette, med Varme at omfatte Troens Ord i sit Hjerte, for saa vidt er det – det paastaar jeg – uvæsentligt, om man har den eller den Mening om Maaden, hvorpaa det Ord er blevet til.

Jeg hævdede da, at det af forskellige Grunde var af Livsvigtighed for Grundtvigs Venner at vedgaa aabent for sig selv og for Verden, at Læren om Trobekendelsen som Herrens Mundsord ikke kan opretholdes. Og jeg sluttede saa mit Foredrag med de Ord:

Trosordet vedbliver jo, uanfægtet deraf, at være hvad der er: et kort og fyndigt, gammelt og enfoldigt, fra Fædrene nedarvet Udtryk for den Kristne Tro.

Jeg mærkede straks, at mit Foredrag vakte megen Forundring og Modsigelse hos den Kreds, det blev holdt for, og som væsentlig bestod af Grundtvigianere. Og yderligere Modsigelse mødte jeg, da Foredraget straks efter blev aftrykt i „Tiden Strøm”. Frederik Jungersen rykkede i samme Blad frem med nogle „Modbemærkninger”. Pontoppidans Udtaleleser, sagde han, har berørt os „paa det ømmeste Sted”, og „jeg sér ikke rettere, end at Aandsfælleskabet imellem os maa være i Færd med at briste”.

Naar jeg altsaa havde ment, at Aandsfælleskabet mellem Grundtvigs Dicile i Virkeligheden beroede paa noget andet end denne uholdbare Teori, og naar jeg havde haabet at kunne beholde min Plads i Vennelaget, saa tydede Jungersens Ord paa noget helt andet.

At svare Jungersen var jeg i Øjeblikket afskaaret fra; thi Dagen før min sidste Artikel stod i „Tidens Strøm”, havde jeg faaet min Dom af Højesteret, og Dagen før Jungersens første Artikel fremkom, var jeg vandret i fængsel.

Jeg havde altsaa nok om Ørene i de Dage. Men det

ene maa jo ikke blandes i det andet. Og jeg kommer nu til at gaa tilbage i Tiden og udrede den Traad i min Livs-udvikling, der førte til Domfældelse og Fængsel...

D. 8 Marts 1888 forlod jeg Fængselet, og jeg skal ikke nægte, at det var velgørende at gense hjemmet og atter befinde mig blandt mine kære og føle mig omgivet af Komfort og Hygge. Det festlige og frydefulde ved Hjemkomsten forhøjedes desuden ved den Efterretning, der straks mødte mig, at Venner og Meningsfæller rundt om i landet havde indsamlet en smuk Pengesum som Hædersgave til mig, for at jeg kunde blive hjulpet ud over de økonomiske Vanskeligheder, Fængslingen havde forvoldd mig, især jo derved at jeg jo denne Vinter havde maattet lukke Skolen.

Et Par Maaneder maatte jeg endnu vente, inden jeg til Maj kunde begynde Sommerskolen. Men jeg genoptog straks min Præstegerning i Valgmenigheden, som før min Fængsling knap havde varett et Aar. Jeg begyndte blandt andet at læse med de faa Konfirmander, der skulle til forberedelse.

Jeg mærkede imidlertid meget snart, at der var kommen Uro i min lille Meninghed. Min Fraværelse i Fængselet havde været benyttet til stille Agitation imod mig hos nogle af de ledende Medlemmer af Menigheden. det var mine Udtalelser fra i Efteraaret om „den kirkelige Anskuelses Holdbarhed og levedygtighed”, der blev gjort gældende imod mig i denne Agitation. Offentlige Udtalelser af grundtvigske Førere om, at jeg havde brudt Aandsfællesskabet, maatte jo ogsaa gøre deres Virkning paa Sindene i Menigheden. Og da de Vinteren igennem hverken havde kunnet se mig eller høre mig Røst, fik Mistilliden saa meget bedre Lejlighed til at sætte sig fast. Nok er det, da jeg efter min Hjemkomst atter begyndte at prædike, var Mistilliden der, og jeg kunde ikke undgaa at fornemme den. Samtaler efter Gudstjenesten med enkelte af mine Tilhørere røbede, at de havde siddet og luret paa mig under Prædikenen og da ogsaa faaet forkert fat paa det ene og det andet af, hvad jeg havde sagt.

Da Erfaringer af denne Art i Løbet af omtrent fire Uger vedblivende havde gentaget sig, stod det mig klart, at jeg maatte have et Opgør. Tiden var inde, da vi, i Henhold til Ministeriets Skrivelse for et godt Aar siden, skulde forny vor Ansøgning om kongelig Anerkendelse som Valgmenighed (idet nemlig min Straffetid nu var overstaaet), og jeg gjorde nu op med mig selv, at jeg maatte have en fornyet Opfordring fra Menigheden, før jeg gik med til, at der paany søgtes om

Anerkendelse med mig som Menighedens Præst. Og for at Menigheden kunde faa Lejlighed til, hvis den vilde, at give mig denne Opfordring, agtede jeg at træde tilbage fra denne Stilling, jeg nu indtog som deres Præst, dog kun saaledes, at det forstodes, at det var en ny Opfordring, der skulde til for at faa mig til at træde ind igen i Stillingen.

En dag midt i April tog jeg min Hat paa og Stokken i Haanden for at begive mig til Valgmenighedens Formand, Jens Svendsen i Sundbylille, og sige ham, hvad Bestemmelse jeg havde taget, samt opfordre ham til snarest muligt at sammenkalde Menigheden til et Møde, hvor Sagen kunne blive afgjort. Just som jeg kom udenfor Indkørselen til Højskolen, mødte jeg et Køretøj med to Mænd af Menigheden, der ønskede at tale med mig. Jeg vendte da om og fik dem af Vognen og ind med mig i mit Studereværelse.

Hvad det var, de vilde tale med mig om?

Ja – de vilde jo spørge mig om, hvorledes jeg underviste mine Konfirmander. Den ene af Mændene havde en Søn, der gik til Forberedelse hos mig.

Aa, svarede jeg, jeg tror, jeg forstaar. Det, som er galt ved min Konfirmandundervisning, er formodentlig ikke noget, jeg lærer Børnene, men snarere noget, jeg *ikke* lærer dem. Jeg lærer dem ikke, at Trosbenedelsen er Ordet af Herrens egen Mund. Det er det, I har Betænkelighed ved, ikke sandt?

Jo, det var netop det, de havde paa Hjerte.

Vel, sagde jeg, saa kan jeg berolige jer ved at meddele, at jeg, da vi mødtes herudfor, var paa Vej til Jens Svendsen for at faa et Meninghedsmøde sammenkaldt.

Og saa satte jeg dem ind i, hvad der var Meningen med dette Møde: at jeg agtede at træde tilbage for at lægge det i Menighedens Haand, om den vilde opfordre mig paany.

Ved at høre dette, blev de lettede og glade og forlod mig i en tilfreds Sindsstemning.

Ogsaa jeg var ved denne Lejlighed rigtig glad over, at jeg havde været i Stand til at give de to Mænd denne Meddelelse. det er jo en egen Sag for en Præst at faa Besøg af Meninghedsmedlemmer, der kommer for at anke over hans Embedsgerning. I dette Tilfælde vilde Mændenes Besøg uden Tvivl have ført til sammenkaldelse af et Menighedsmøde; men det vilde have været *dem*, der fremkaldte det og altsaa taget Initiativet til min Fjernelse. Nu derimod – nu havde jeg, ved at tage Hat og Stok og give mig paa Vej til Formanden, vundet to minutters Forspring, saa at jeg, ved at kunne med-

dele dem, hvor jeg var paa Vej hen, beholdt Initiativet i *min* Haand – kunde *visé* dem, at jeg af mig selv, før deres Besøg havde givet mig Anledning, havde besluttet at træde tilbage.

Og det er meget behageligere i et saadant Tilfælde at kunne sige: at Jeg har taget min Afsked! end at maatte sige: Jeg har faaet den.

Straks, da Mændene var kørt bort, gik jeg afsted igen, traf Jens Svendsen og fik truffet Aftale med ham. Jeg lagde Vægt paa at lade ham klart forstaa, at naar jeg nu overfor Meninghedsraadet traadte tilbage fra Stillingen, betød dette ikke andet, end at jeg krævede et Tillidsvotum – i Form af en fornyet Opfordring – som betingelse for at fortsætte.

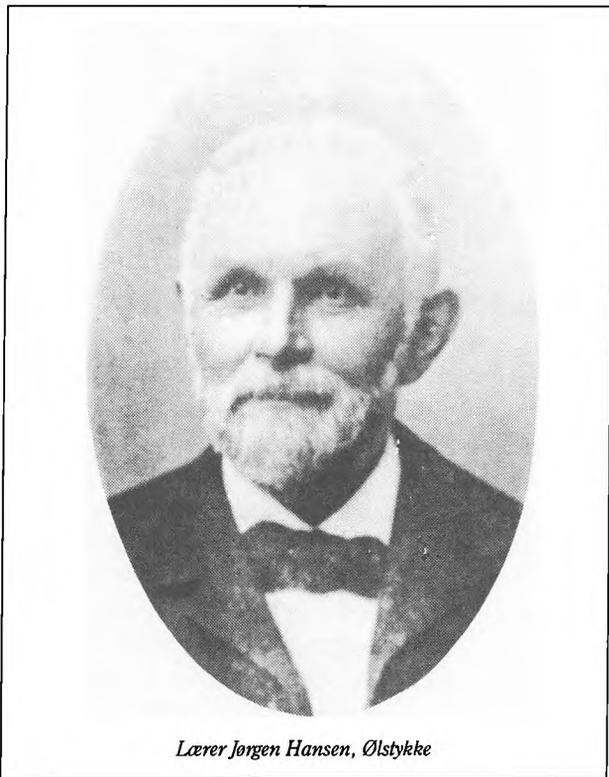
Mødet blev straks sammenkaldt, og den 17. April 1888 samledes da Valgmenigheden, temmelig fuldtal- lige i Højskolens Sal. Jeg traadte frem og sagde kort, at jeg havde sporet Uro i Menigheden i Anledning af mit offentliggjorte Foredrag om den kirkelige Anskuelse, og da jeg ikke kunde ændre eller tilbagekalde noget af, hvad jeg i det Foredrag havde fremført, ansaa jeg det for rigtigst at træde tilbage fra Stillingen som Menigheds Præst. Der skulde jo nu indgives fornyet Ansøgning om Anerkendelse; men dersom det skulde blive med mig som Menighedens Præst, maatte jeg have en fornyet Opfordring.

Et af de mest ansete Medlemmer af Valgmenigheden, Lærer Hansen fra Ølstykke, Medlem af Folketinget, tog Ordet efter mig og takkede mig, fordi jeg saa aabent og klart havde udtalt mig om min Stilling til den kirkelige Anskuelse. han vilde nu lige saa aabent og klart udtale, at naar jeg indtog den Stilling, kunde jeg ikke være hans Præst. – Det øvrige Ordskifte overværede jeg ikke. Jeg ansaa det for rigtigst at forlade Salen, for at de forsamlede kunde forhandle friere. Og da nogen Tid var gaaet, blev jeg kaldt ind igen, for at modtage den meddelelse gennem Formanden, at man ikke havde kunnet forenes om at give mig en fornyet Opfordring.

Og saaledes var jeg da – efter godt et Aars Forløb – færdig med at være Valgmenighedspræst.

Og det var den Stilling, der havde staaet for mig gennem en Række af Aar som den Ideale Præstestilling.

Jeg havde gjort mit bedste, medens jeg var i Stillingen. De „Tolv Prædikener“, jeg udgav 1888, stammer alle fra den Tid og giver altsaa en Prøve paa, hvad jeg havde at opvarte min lille Menighed med. Og jeg tror, man kan sige, at, var det ikke store Sager, saa var det

Lærer Jørgen Hansen, Ølstykke

i hver fald „frisk fra Fadet“. Jeg havde den Opfattelse at man ogsaa som Valgmenighedspræst skulde tale, som man havde det om Hjertet – vidne om det, der brændte hos en selv, uden Hensyn til, om det just altid behagede Tilhørerne. I en af de „tolv Prædikener“ gaar jeg ud fra Verset om Agnete og Havmanden: „Han stopped hendes Øre, han stopped hendes Mund, saa førte han hende til Havsens Bund“. Og saa hedder det i Prædikenen:

Vogt eder for den døvende Magt! Tillad aldrig, at nogen foretager den Operation med eders Øren og stoppe eders Mund! Det kan blive forsøgt fra verdslig Side med en eller anden søvndyssende Filosofi; men det kan ogsaa blive forsøgt fra gejstlig Side. Thi jeg skal betro eder, at manges en Prædiken er i Virkeligheden ikke andet end en god Tot Bomuld til at stoppe Folk i Ørene, og mangt et Kristenliv er i virkeligheden en blidelig Synken til Havsens Bund med Trosbekendelsen i Favnen og et Fadervor paa Læberne.

Her har vi et karakteristisk Eksempel paa den slags Udtalelser, der kunde forekomme i mine Prædikener, og som blev taget mig ilde op. I det hele – man havde ikke haft Bud efter mig for at blive forstyrret i sin Sjæler og bragt fra sine grundtvigianske Koncepter.

Nej, saamænd! Men de havde dog haft Bud efter mig til at prædike for dem. Og skulde jeg prædike, saa *maatte* jeg prædike. derved var intet at gøre. Men smerteligt var det jo, at det skulde gaa, som det gik.

Præst og Menighed skiltes ad, med Sorg fra min Side, men uden bitterhed fra nogen af Siderne. Og vi skiltes ikke engang helt ad. Thi jeg paatog mig, efter Opfordringen, at besøge Gudstjenesterne i Valgmenighedskirken indtil videre, medens man søgte efter en ny Præst. Jeg gik saa meget villigere ind paa dette, som jeg nærrede et stille Haab om, at det dog kunde ende med, at Stemningen slog om og Menigheden kunde enes om at ville beholde mig. Imidlertid, da der var gaaet et Aar hen paa denne Maade, uden at nogen Afgørelse syntes at skulle træffes om Menighedens Fremtid, brød jeg af og holdt Paaskedag 1889 min sidste Gudstjeneste i Valgmenighedskirken. Derefter blev Menigheden betjent i Ny og Næ af tilrejsende Præster, indtil den om sider fik indordnet sig som filial af Københavns valgmenighed.

Sammen med den her omtalte Præstegerning havde jeg jo vedligeholdt min Højskolegerning, men med stadig færre Elever. Tilgangen til min skole havde for en væsentlig Del været fra de grundtvigske Valgmenighedskredse rundt om i landet. Men grundtvigske Familier ophørte nu at sende deres Sønner og Døtre til den „frafaldne“. Og det havde de jo Lov til. Derimod synes jeg egentlig ikke, at Ministeriet havde Lov til – hvad det netop ved denne Tid gjorde – at slette min Skole af Fortegnelsen over statsanerkendte Højskoler. Thi havde jeg fornærmet Ministeriet, saa havde jeg jo bødet derfor, og det vedkom i det hele taget slet ikke min Skolegerning. Paa Skolen talte jeg aldrig Politik og mine Medhjælpere ikke heller. Naar Skolen blev strøget af Listen, var det ikke paa Grund af Fejl eller Mangler ved *den*, men paa Grund af min offentlige Optræden udenfor Skolen. Og jeg havde nu endda været Embedsmand, saa havde det dog med en vis Ræson kunnet gøres gældende, at en Regering kan ikke taale skarp Opposition hos sine undergivne. Og tager Regeringen Embedet fra en saadan Embedsmand, nu, saa tager den, hvad den har givet. Og dersom Manden kommer nøgen ud af Embedet, saa er han ogsaa kommet nøgen ind deri. Men en Folkehøjskole er ikke et Embede; det er – økonomisk set – en privat Mands Bedrift, som han har sat sine midler i og viet sine Kræfter, og som han maa have Krav paa at faa Lov at drive uhindret.

Det var en slem hindring for min og de andre Højskoler, som Kultusministeriet satte paa det sorte Brædt, – ikke saa meget, at vi mistede det aarlige Statstilskud, som vi afskares fra at faa Amtsunderstøttede Elever. Dette var – om jeg saa maa sige – at sætte os udenfor Konkurrencen. Og jeg gentager, at jeg ikke synes, Ministeriet havde Lov dertil. Jeg kan kun se det som et Overgreb, – men ganske vist et Overgreb, der var i Stil med den daværende Regerings hele Politik.

Disse to ting tilsammen – at jeg ikke længer fik Tilgang fra Valgmenighederne, og at jeg ikke kunde faa amtsunderstøttede Elever – var for meget for min stakkels Skole. Jeg holdt den gaaende – med stadig større Tab – saa længe jeg endnu saa Udvej til at svare enhver sit. Men da der tilsidst ikke var andet at gøre, solgte jeg Skolen i Foraaret 1891, efter at jeg den sidste Vinter kun havde haft 10 Elever.

Denne sidste Vinter havde jeg haft Jeppe Aakjær til Medhjælper. Han var jo dengang en ung og ukendt Mand. Heller ikke jeg havde forud kendt ham; men jeg mindes, at da jeg saa ham første Gang, nemlig, da jeg fra Vinduet saa ham komme op over Skolens Gaard med sin bredskyggede Hat paa Hovedet, faldt det mig

øjeblikkelig ind, at han lignede en Digter – Ja, en bestemt Digter, nemlig Karl Gjellerup. Der var da ogsaa et højpoetisk Sving over hans foredrag for Eleverne. Og – hvad mere var – han blev os snart en kær Husfælle, ligesom ogsaa Eleverne holdt meget af ham.

Men det kom altsaa kun til at vare ganske kort. Saa standsede Skolen. Og det var ret trist. En Opmuntring var det for min Hustru og mig, da vi en Dag ved denne Tid var til et Møde i København og modtog Indbydelsen til at komme hen i Frøken Karen Jensens Højskolehjem, hvor der blev overgivet os en hel Samling af smukke møbler og værdifulde Bøger, Resultatet af en Indsamling blandt forhenværende Elever. Frøken Karen Jensen havde selv været Elev paa Hjørlande, og formodentlig skyldtes den mest hende, den smukke Tanke at give os et Bevis paa Paaskønnelse netop nu, da vi havde maattet give op. Og her vil jeg med det samme omtale, at jeg paa min 70 Aars Fødselsdag i 1921 havde den Glæde at modtage igen et Bevis paa, at forhenværende Elever kærligt mindedes deres Højskoletid og deres gamle Lærer, idet jeg gennem Niels Jeppe Andersen, Mørdrup, fik overrakt en stor og smuk Sølv-Bowle fra gamle Elever over hele landet.

Et brud

Af Morten Pontoppidan

I artiklen "Et brud" fra 1916 ser Morten Pontoppidan tilbage på uoverensstemmelserne mellem ham og kredsen omkring højskolen og valgmenighedskirken i Jørlunde. Han var da sognepræst i Stenløse Veksø og havde bag sig et omfattende forfatterskab, der kendetegner ham som en skarp debattør og en sleben skribent.

Hvad jeg her foran har fremsat om Valgmenighedsbevægelsens Karakter og hele Forløb, vil jeg nu gaa over til at illustrere, idet jeg giver en kort Fremstilling af, hvad jeg personlig har haft med Bevægelsen at gøre.

Jeg havde begyndt min præstelige Løbebane i Sommeren 1876 som personel Kapellan ved St. Olai Kirke i Helsingør. Endnu samme Sommer traf jeg sammen med Ernst Trier, Forstander for Vallekilde Højskole og Medlem af Ubberup Valgmenighed. Trier var, efter sin første Hustrues tidlige Død, just dengang blevet gift med Julie Marstrand, en kusine til den Julie Marstrand, jeg selv Aaret i Forvejen var blevet gift med. Triers Svigerfader, min Hustrus Farbroder, boede paa et Landsted lige ved Helsingør, og dér traf Trier og jeg sammen. Trier – med sin altid vaagne Interesse for unge Mennesker med lidt Liv i sig – fik mig hen paa en Bænk i Haven og skulde jo til at se, hvad den 25aarige Kapellan egentlig indeholdt. Han kom aabenbart i sin Bedømmelse til et for mig gunstigt Resultat. Og da vi nogen Tid havde ført en Samtale om Gerningen som Præst i vore Dage, saa han mig i Øjnene og sagde med stor Vægt: Ja, en Mand som De, han søger ikke Præstekald, han lader sig søge.

Det var saa meget som at sige til mig: Du bliver ikke Sognepræst; du venter, til du kan blive Valgmenighedspræst!

Og det Ord blev fra den Dag siddende i mig og bidrog vistnok væsentligt til den Omformning af mine Fremtidsplaner, som i Løbet af et Par Aar gik for sig. Jeg var i Forvejen stærkt grundtvigsk paavirket, dels i Vartov, dels fra Hostrup i Frederiksborg. Og nu kom det til at staa mere og mere afgjort for mig: Sognepræst, det

Morten og Julie Pontoppidan i Ganløse bakker sammen med svigerdatteren Clara Pontoppidan, der i færd med at indspille udendørsscener til Carl Th. Dreyers: Der var engang.

kan du ikke inlade dig paa. Valgmenighedspræst, det er det ene rigtige!

Men det kunde jo vare længe, inden *det* Kald kom, hvis det nogensinde kom. Og hvad skulde jeg imidlertid?

Ja, der var jo Højskolegerningen. Ogsaa den var, væsentlig set, en ordets Tjeneste. I Virkeligheden var der i den Virksomhed lukket en Dør op for en ung Mand til at tjene Gud og tjene sit Fæderland paa allerbedste Maade, i hvert Fald indtil han naaede større personlig Modenhed.

Jeg holdt da Højskole i godt 12 Aar. I Løbet af den Tid blev jeg af to forskellige Valgmenigheder, en i Jylland og en paa Fyn, opfordret til at blive deres Præst; thi jeg havde vundet en Del Popularitet i de grundtvigske Kredse Landet over, fra hvilke Kredse jeg mest fik mine Elever. Men jeg afslog begge Gange Opfordringen. Jeg følte mig alt for stærkt bundet til Nordsjæl-

Morten Pontoppidan (yderst til højre) med sit pigehold i sommeren 1887. Nederst til venstre sidder højskolelærer Lars Nielsen, som fortsatte på højskolen efter at Pontoppidan havde forladt den.

land, hvor jeg virkede, og tillige til min Højskolegerning, som jeg foreløbig ikke kunde tænke paa at slippe.

Men saa blev der for tredje Gang kaldt paa mig, og denne Gang fra den Kreds, jeg boede midt iblandt, og som jeg jævnlig havde forkyndt Ordet for ved Søndagsforsamlinger paa Skolen. Tidligere havde de fleste af denne Kreds fundet deres Opbyggelse regelmæssig hos Pastor Arboe i Hjørunde, som nu var gaaet bort, og lejlighedsvis hos Hostrup i Frederiksborg. Nu traadte de sammen og dannede Hjørunde Valgmenighed og bad mig være Præst for dem, samtidig med, at jeg fortsatte min Højskolegerning.

Saa kunde jeg ikke sige Nej, og derfor sagde jeg da ogsaa Ja af mit fulde Hjerte.

Vi fik bygget den lille valgmenighedskirke paa Højskolens Grund. Og der blev givet Ansøgning ind til Kongen om at faa Valgmenigheden anerkendt med mig som Præst. Denne Ansøgning kunde dog foreløbig ikke bevilges, fordi jeg havde en Retssag svævende over mit Hoved i Anledning af noget, jeg i Falkenstjernes og mit Blad "Tidens Strøm" havde skrevet om Estrups Maade at "holde" Danmarks Riges Grundlov paa. Det var i de Dage, da den politiske Kamp satte hele Landet i heftig Bevægelse. Nuvel, vi maatte altsaa opsætte til senere at faa den kongelige Anerkendelse; men at faa begyndt paa vore Gudstjenester kunde vi ikke saadan paa det uvisse opsætte. Jeg indberettede da til Ministeriet, at vi vilde – under Forventning af

lignende igen som det, jeg havde skrevet mod Estrup. Dertil svarede jeg afgjort Nej. Jeg kunne ikke lade min Mund binde. Efter at have tænkt sig lidt om, ændrede Ministeren Betingelsen derhen, at jeg maatte love eventuelt at nedlægge mit Embede, før jeg offentliggjorde lignende Udtalelser mod Regeringen. Dette lovede jeg, og under den Forpligtelse er jeg altsaa fremdeles.

Og da jeg nu gik ind til en Sognemenighed for at være Præst for den, da gjorde jeg det ikke med halvt Hjerter - ikke saaledes, at jeg betragtede mig som Præst blot for de "levende" og ellers blot som en slags Missionær overfor Sognebeboernes Mængde, der egentlig var at regne for Hedninger, som ganske vist var døbte, men som egentlig ikke burde have Adgang til Herrens Bord. Dette var jo den almindelig-grundtvigianske Betragtning, som jeg før havde delt. Men jeg var blevet kureret. Og da jeg nu stod og var blevet Sogneprester, da tog jeg Mod til mig med begge Hænder og gav mig til at tro paa *Sognemenigheden* som kristen Menighed.

Menigheden, *Herrens* Menighed, det var nu for mig Sognemenigheden, hele Sognemenigheden med Indbegreb af alle de umyndige og smaa, ja med Indbegreb af Tolderne og Synderne, - hele Sognemenigheden, i hvad aandelig Tilstand den saa end befandt sig.

Denne Betragtning har jeg nu holdt fast gennem 22 Aar, d. v. s. den Tid jeg har været Sogneprester. Aldrig er jeg gaaet med til, indenfor Sognets Befolkning at skelne mellem nogle, som var Herrens, og andre, som ikke var det, - nogle, som var "indenfor", og andre som var "udenfor". Selvfølgelig har jeg kunnet se Forskel paa mere eller mindre vaagne Sjæle, mere eller mindre fremmelige Kristne, mere eller mindre flittige Kirkegængere. Men saadanne Forskelle er jo dog i Virkeligheden saa smaa og saa forsvindende i Forhold til, hvorledes vi alle kommer til kort, naar vi skal maales med Idealet. Lad da ingen af os begynde at bilde sig noget ind; men lad os se at tage hinanden med og opmuntre hverandre til at gøre Fremskridt og blive saa gode og levende Menighedsmedlemmer som muligt. Men lad os for alting ikke slippe hverandres Haand, men staa Last og Brast, de stærke med de svage, de vaagne med de sovende, indtil der ved Guds gode Aands Arbejde kan blive fremkaldt hos flere og flere en levende Menighedsfølelse.

Ja, har jeg fra først af haft en Tid, hvor jeg bejlede til Valgmenigheden, saa har jeg nu, saa længe jeg har været Sogneprester, i mit Hjerter bejlet til Sognemenigheden. Og jeg kan ikke *ganske* have haft Uheld med mig; thi da vilde jeg for længe siden have tabt Modet, medens i Virkeligheden det modsatte er Tilfældet.

Jeg har da ogsaa Gang efter Gang taget offentlig til Orde overfor mine Landsmænd og Medkristne for at faa dem til at se, hvad jeg selv ser: at det er Sognemenighedernes Fremtid, der i den danske Kirke skal sigtes paa. Valgmenighederne og Frimenighederne i al Ære - som Undtagelser. Men Sognefolket er de kirkelige Kærnetropper. Den danske Kirkes Held og Trivsel skal ikke søges i en Forøgelse af Valg- eller Frimenighedernes Tal, heller ikke i en Forøgelse af Tallet paa omrejsende Præster, som laver sig smaa separate "Kredse" hist og her. Nej, *Sognemenighedens* Fremtid er den danske Landskirkes Fremtid.

Her er støtte ved og vise virksom Deltagelse, - især ved gennem sit personlige Eksempel at bidrage til Ophejplingen af god kristelig Folkeskik iblandt os - det er en Opgave for dem, som vil være virkelige Fremskridtsmænd paa det kirkelige Omraade.

At stille sig paa denne Maade, hver i den Menighed, hvor han nu engang er bleven sat, og dér lægge Skulderen under Byrden, det kræver mere af sin Mand - mere Hensyntagen, mere Tilside sættelse af personlig Tilbøjelighed, mere Offervillighed - end det at "træde ud" og indrette sig efter Bekvemmelighed. Saa karakterstærke var de gamle Grundtvigianere ikke, eller da kun undtagelsesvis. Men nu er Tiden gaaet, og nu skulde der vel være sket en Udvikling, som gør, at man til kirkelige Fremskridtsfolk i vore Dage maa kunne have lidt større Forventninger og stille lidt større Fordringer.

Hvad om Folkehøjskolerne her kunde hjælpe os og sende os hjem til Sognene nogle trofaste Støtter og dygtige Foregangsmænd, ogsaa paa det kirkelige Omraade. Dette vilde betyde et Omslag for Højskolerne. Det vilde betyde at de i det hele begyndte at udvikle deres Elever til Karakterer.

Foreløbigt ser det rigtignok snarere ud, som om det paa de Kanter skulde gaa den modsatte Vej og maaske ende med, at det af enhver anstændig Højskole anses for nødvendigt at anlægge sig en Valg- eller Frimenighedskirke foran sin Dør som Attraktionsmiddel.

Trykt i "Dansk kirkeliv i Mands Minde". 1916

Foredrag ved Hjørlunde højskoles efteraarsmøde (25-aaret)

Af *Albrekt Albrektsen*

Det er i aar 25 aar siden Hjørlunde højskole begyndte, men da jeg kun i de 9 sidste aar har haft med dens ledelse at gøre, og jeg ingen særlige meddelelser har fra de to forudgaaende forstandere, kan og bør jeg selvfølgelig ikke egentlig udtale mig om de første 16 aar, som vedrører dem og deres medhjælpere. Saa meget ved jo alle, at de to mænd begge maatte friste det vemodige at drage bort, fordi de ikke fandt tilstrækkelig tilslutning; og de fleste ved vel ogsaa, at de to langt fra var udygtige mænd. J. Jørgensen, som jeg boede side om side med i det første halvaar her paa højskolen, lærte jeg at kende som en stiltfærdig, oplyst og kundskabsrig mand og en fin karakter. De to foredrag, jeg har haft lejlighed til at høre af ham, var meget gode. M. Pontoppidan, som begyndte skolen, fik den jo hurtig næsten overfyldt af elever. Hans begavelse er vel uomtvistelig. Men om aarsagerne til, at højskolen i hans tid saa snart igen tabte eleverne, ja – derom er der ikke helt enighed blandt de nærmeste parthavere i begivenhederne fra de dage, og derfor maa jeg helst tie herom. Pontoppidan er jo nu præst nær herved, og naar jeg engang imellem har haft lejlighed til at høre hans ejendommelige og tankerige prædiken, saa syntes jeg, at om der ikke just var grund til at sige, at der til denne var meget faa tilhørere, saa burde der dog have været mange flere. Vi har megen brug for ejendommelighederne baade blandt præster, forfattere, højskolemænd, ja i det hele taget, hvor de findes. Lad os ikke *vrage* dem, selv om vi maaske ikke er enige med dem i alt, hvad de siger og gør; der er noget nedværdigende i at gøre dette.

Med hensyn til højskolen kan der undertiden være noget nedslaaende i dette, naar det synes, som om nogle af dens mænd vinder frem (naturligvis kun udvortes) paa – et godt snakketøj, en skarp sporsans for, hvad der kan kildre adskillige godtfolks ører, være dem til behag som smigrende eller rørende tale, reklamer ell. a., medens andre som ikke kan eller ikke vil benytte disse midler, maa blive tilbage. I modsætning hertil har der været, og er jo endnu mellem højskolens mænd (vel ogsaa mellem kvinder) begavede og

Albrekt Albrektsen

udprægede ejendommeligheder, som synes at møde liden tilslutning.

De udprægede ejendommeligheder skulde ikke gerne af de mindre udprægede "nøfles, fordi de er aparte", men have lov, uden alt for mange – fodspark og bid i nakken, at gøre deres arbejde; det som virker fornyende, berigende, forskønnende og er saa nødvendigt for livet.

Naar jeg nu skal sige lidt om de aar, jeg har været leder af Hjørlunde højskole, saa først: de har været de skønneste og rigeste, jeg har levet – de aar, hvori jeg har følt mig mest lykkelig. At det har været saaledes, dertil har ganske vist flere aarsager virket; men den vægtigste har dog nok været den, at jeg i denne højskolens gerning har følt mig saa glad optaget som aldrig før, skønt jeg for resten ogsaa tidligere har følt mig lykkelig og har været glad ved mit arbejde.

Da jeg begyndte her med pigeskolen i sommeren 1896, kan jeg langt fra sige, at det var med noget straalende haab for fremtiden. Mange nedslaaende ytringer hørte jeg, ogsaa fra gode venner, som foreholdt mig det vovede i at tage fat paa en skole, der var gaaet i stykker et par gange, og som man derved havde faaet den forestilling om, var noget, som ikke kunne gaa; men der var dog ogsaa flere, som opmuntrede mig paa forskellig vis og hjalp mig til at holde det svage haab saa vidt oppe, at det blev muligt at faa begyndt. Et brev fra L. Schröder var jeg meget taknemmelig for, især var jeg glad for den originale sætning: "Deres forlovede (den gang elev paa Askov udv. højskole) forekommer mig at kunne blive en god støtte for dem, og jeg ønsker dem til lykke med, at de har fundet hende." At denne "forekommelse" har været ægte, har jeg i aarenes løb glædeligt erfaret.

Med hensyn til tallet af elever, saa har det jo næsten holdt sig ens hele tiden; det er ganske vist ikke stort, men stort nok til, at vi føler os fuldstændig glade og tilfredsstillede dermed.

Jeg vil dog ikke skjule, at jeg ikke har begyndt ret mange halvaar uden forudgaaende ængstelse for, at der ikke skulde komme tilstrækkeligt elever. Men saa har jeg jo ogsaa til dato hver eneste gang oplevet det storartede, at min tvivl og ængstelse er bleven gjort grundig tilskamme, saa jeg burde vel nu lade den fare, men om jeg magter det, ja, det er vel nok tvivlsomt, og et spørgsmaal er det vel ogsaa, om det var heldigt, det kommer jo især an paa, hvorledes saadanne ting magtes. – Dette, at der hidtil her paa højskolen halvaar efter halvaar har samlet sig en lille ungdomsskare – de sidste aar lidt større – fra omtrent alle landets dele, er for mig baade en stor, glædelig og underlig Guds lykke. Og at en forholdsvis stor part af vore unge kommer igen som elever hos os for 2den, undertiden for 3dje gang, har ogsaa været os en stor glæde.

Et spørgsmaal med hensyn til mit arbejde, som jeg ikke saa sjældent – sagtens ogsaa mange andre – har faaet, er dette: "Hvilken metode benytter du, hvilke emner taler du over?" Jeg har faaet dette spørgsmaal, som om *det* nærmest var det vigtigste og mest afgørende. Nogle aar før jeg kom her til højskolen, havde jeg den ejendommelige stilling i 3 aar at være en slags vandrelærer ved forskellige højskoler, og da var jeg vidne til, at en højskoleforstander i en tredjedel af skoletiden benyttede Iliaden og Odysseens poetiske billedtale som grundlag for foredrag over menneskelivets

forskellige vilkaar og forhold, og disse foredrag var meget gode højskoleforedrag. Nogle benytter i samme øjemed de nordiske myter, andre: emner fra verdenshistoriens eller digtningens forskellige egne. E. Trier benyttede foruden poesien især den gl. pagts historie og gjorde dette uovertruffet mesterligt. Jeg for min part er aldeles sikker paa, at i de to vintre, jeg sad paa skolebænk hos ham, fik jeg grundlagt min – metode.

Men, – mon man ellers ikke kan sige, at der noget nær er lige saa mange metoder, som der er højskoler, og at saaledes er det bedst, og bliver en eller anden højskolemands arbejde uden virkning paa ungdommen, saa er aarsagen hertil nok meget mere, at noget hos ham selv er i stykker, end at hans metode er gal. Et med rørende talemaader og bævrende sentimentalitet spækket foredrag kan maaske faa en stor del af tilhørerne til at fælde strømme af taarer, medens andre finder samme foredrag i høj grad usmageligt, maaske komisk; men derfor kan man selvfølgelig ikke sige, at det altid er et daarligt foredrag, der fremkalder taarer hos tilhørerne; det kan det allerbedste foredrag ogsaa undertiden gøre overfor de allerbedste tilhørere. Men det rørende kan nu aldrig have værdi eller være ægte, naar det ikke fremkommer umiddelbart – er improviseret, det er altid uægte, naar det er lavet, indstudret, og virker da ogsaa altid frastødende paa udviklede og mere modne tilhørere, og det er naturligvis ogsaa i høj grad forkasteligt og usundt at anvende det over for de mindre modne. Nej – maa vi saa hellere bede om modsætningen: den kraftige, sunde ironi. At Kold i saa høj en grad virkede opdragende paa sine tilhørere, hang jo ogsaa sikkert sammen med hans fremragende evne til at bruge ironien. Man forstaar nok, at han satte "Adam Homo" saa højt.

Kan vi højskolelærere *paa den rette maade* faa ironien med i vor metode, saa skal der nok komme heldige virkninger deraf. Hvis ironien ikke havde den store folkeopdragende evne, vilde den naturligvis ikke have haft en saa fremragende plads i vor digtning.

Vil nogen indvende, at det er ikke særlig opdragelsesanstalter for ungdommen, højskolerne skal være, deres gerning er jo oplysningens, saa kunde vel dertil svares: Ja, men skal oplysning og opdragelse ikke altid være forenede; hvad nytter det, om ungdommen faar lys over livets veje og maal, hvis den ikke tillige faar øget viljen og kraften til at gaa livets veje mod livets lyse maal.

Her er vi ved kærnen og hovedsagen i højskolegeringen, og den gælder det altid om at have for øje og aldrig at fristes til at ville frem ad andre baner, f.ex.: ved et flot program om alle de mange forskellige ting, de unge skal lære; men – som de saa alligevel intet faar lært af, da der, for at komme ordentlig ind i en enkelt af disse ting, tit vilde kræves mere tid end den, et højskoleophold strækker sig over; eller: ved at tale for højt om højskolernes store andel i den stærke materielle fremgang i vort folk med andelsforetagender – smøret og flæsket o. s. v. og saa næste glemme, at vi *ikke* har naaet maalet – med ”Sulet paa Bord”, at hvor prisværdig en saadan materiel fremgang i et folk end er, saa rummer den dog ogsaa en stor fare, og det er ikke alle vegne i vort folk, den fare undgaas. Der er nogle, der finder sig tilfredsstillet, som katten paa flæsket. Der er nogle, som faar saa travlt med alt det materielle

stræb, at de ikke faar tid til at leve. Det er desværre ikke helt ualmindeligt, at man kan faa at se, at de i en aandelig oplivelse og begejstring vakte kræfter efterhaanden ganske ”materialiseres”, at begejstring for Birkedal kan ende i begejstring for Munkedal.

Mod denne synken ned i dødsriget er det ikke overflodigt at advare ungdommen paa det alvorligste i tide. Men dette kan vi vel ikke gøre paa bedre maade, end om vi altid saa kraftig som muligt i hele vor undervisning tager sigte paa personlighedslivets udvikling hos de unge: følelsen, viljen, hvad der kan hjælpe dem til ”selvliv”, eller, med andre ord, at vi aldrig glemmer, at *livet er kærnen* i undervisningen, at det ikke nytter det mindste, om vi fortæller de unge en hel masse historie (Trier og Kold fortalte kun lidt), hvis vi ikke selv *saaledes lever* i den historie, at vi ved vor fremstilling magter at føre de unge med ind i det samme liv.

Fra kirkeklokke til skoleklokke

Af Sv. Aa. Nørgaard

I Vejstrup-bogen 1970 fortæller Sv. Aa. Nørgaard om Jørlunde Valgmenigheds første kirkeklokke.

I de 10 år, *Kirsten og Carl Erik Jensen* har været forstanderfolk på Vejstrup Ungdomsskole, er der sket meget på skolen. Når de nu forlader skolearbejdet og går til andet arbejde, kan de gøre det med god samvittighed, og vi andre skylder dem stor tak for tiden her i Vejstrup. De kan se tilbage på en fremragende dygtig arbejdsindsats. Hvad der i de forløbne år er udrettet i skolestue og foredragssal er naturligvis det vigtigste, men ikke let at konstatere, og det skal jeg ikke her komme ind på. Derimod vil jeg gerne lige erindre om, at skolen i dag i det ydre fremtræder i en ualmindelig smuk skikkelse både ude og inde, og tilmed har alle de mange forbedringer ikke kostet hverken skolekreds eller egn noget. Der foreligger planer om yderligere byggeri i den kommende tid, men en foreløbig afslutning sattes ved en højtidelighed den 5. maj i år, da der indmuredes en grundsten i den nye elevfløj og en *ny skoleklokke* toges i brug. De første slag på klokken blev slået af fhv. gdr. *P. Møllegaard*, Ølstykke, en af de ældste nulevende gamle elever, der

var stærkt aktiv, da det gjaldt om at få netop denne klokke til Vejstrup Ungdomsskole. Det er en klokke, der har en helt ualmindelig historie. Den er over hundrede år gammel. Den har ringet til gudstjeneste 3 forskellige steder og er altså nu endt som skoleklokke. Af dens historie vil jeg gerne fortælle nogle træk. Så håber jeg, at de, der lytter til dens klang, vil blive endnu gladere for den.

1849 kom *Vilhelm Birkedal* som sognepræst til Ryslinge på Midtfyn. Han vakte stort røre på egnen. Sin tiltrædelsesprædiken begyndte han med at sige: ”O, du Ryslinge sogn, alle *dine* gode gerninger, dem slår vi en tyk streg over!” Og så fortsatte han med at prædike om *Guds* gode gerninger.

Folk kom langvejs fra for at deltage i gudstjenesterne i Ryslinge; også her fra Vejstrup var der adskillige, der fandt vej derhen. Det var dem, der i Vejstrup byggede først en friskole for børn, så en højskole og til sidst en valgmenighedskirke.

Da *Kristian den Niende* i 1863 efterfulgte den folkekære *Frederik den Syvende*, og neroverne kom på højkant under og efter krigen, var Birkedal blandt dem, der var utrygge ved den nye konges danske sindelag;

han var jo opvokset i tysksproget miljø. Birkedal bad hver søndag i kirkebønnen: ”Gud, giv kongen et dansk hjerte, hvis det er muligt!” – Dette og flere andre skarpe politiske udtalelser førte til, at Birkedal i september 1865 fik sin afsked som sognepræst. Men menigheden ville ikke af med sin præst, og han ville ikke forlade sin menighed. Ej heller ville hverken han eller menigheden træde ud af Folkekirken og danne frimenighed. De var ikke sekterere, men grundfæstede i det lutherske trossamfund, som var den danske Folkekirkes siden reformationen.

Denne konflikt førte i 1868 til loven om de såkaldte ”valgmenigheder”, d.v.s. frie, selvstændige menigheder, men inden for den lutherske Folkekirkes rammer. Når man i Ryslinge – og senere her i Vejstrup – vovede at tage så afgørende et skridt, som det var at holde sammen i en valgmenighed, var det naturligvis ikke af politiske eller personlige årsager, men fordi man som menighed var fundet ind til noget, der kunne bære, det grundtvigske syn på dåb og nadver som Guds egne handlinger og derfor kristenlivets grund. Hermed ville man ikke noget nyt, men man havde genoptaget noget gammelt, grundkristeligt, som man ville værne om, og det mente man kunne bedst lade sig gøre i den frihed og med det ansvar, man fik, når man dannede valgmenighed.

Da Birkedal var afskediget, blev kirken naturligvis lukket for ham. En kort tid holdt han gudstjeneste i præstegårdsladen; forpagteren, godsejer Langkilde, var en af Birkedals venner. Da det ikke kunne vare ved, flyttede Birkedal til *Boltinggård*, der ejedes af Langkilde. Her samledes menigheden til gudstjeneste i kornladen. Af rokkedrejer *Lars Jørgen Jeppesen* i Søndinge fik man skænket den *klokke*, der nu har fået sin plads på Vejstrup Ungdomsskole; den hang i en klokkestabel uden for laden. *Lars J. Jeppesen* flyttede senere til Svendborg, fik en træfabrik på Grubbemøllen; han døde i 1907 og blev begravet på Vejstrup Valgmenigheds kirkegård, hvor hans grav endnu findes.

Jeg kan her nævne, at det var ved et møde ved *Boltinggård* i juni 1868, at deltagere fra Vejstrup hørte den sønderjyske lærer *L. B. Poulsen* tale og blev så glade for ham, at de bad ham komme til Vejstrup Højskole som forstander samme efterår.

I Ryslinge byggede man allerede 1866 egen valgmenighedskirche. Den lille klokke fra *Boltinggård* fulgte med, blev anbragt i en tagrytter på vestgavlen og benyttedes, så vidt jeg har kunnet få oplyst, til 1881, da

kirken måtte udvides, og man fik den nuværende klokke.

Ved kirkens indvielse 1866 var det, at Birkedal i sin tale nævnedes den lille klokke og om den sagde, at han håbede, den altid måtte ringe i takt med den store oppe i sognekirken.

Da der i 1887 blev bygget *valgmenighedskirche i Jørlunde nord for Roskilde*, og man der manglede en *kirkeklokke*, fik man som gave fra Ryslinge den lille klokke fra *Boltinggård*. Den blev i *Jørlunde* først ophængt i en klokkestabel uden for kirken. Senere, da man også her fik en større, en rigtig kirkeklokke, var man i vildrede med, hvad man skulle gøre ved den lille. Man anbragte den da under alterbordet. Der havde den sin plads til *Carl Erik Jensen* og jeg den 22. juli 1969 hentede den til *Vejstrup* efter en lille højtidelighed i *Jørlunde Valgmenighedskirche* med nogle få repræsentanter for menigheden.

Når det kunne lade sig gøre, hænger det således sammen: *Jørlunde Valgmenighed*, der kun talte få medlemmer, havde i mange år fælles præst med *Københavns Valgmenighed* (*Immanuelskirken*). Blandt dem kan nævnes de to kapellaner *L. P. Laursen* og *A. B. Døcker*, der begge senere blev præster for *Vejstrup Valgmenighed* (henholdsvis fra 1902 til 1909 og fra 1910 til 1917), og som fik et nært samarbejde med *Vejstrup Højskole*. I 1969 var de i *Jørlunde* blevet så få, at de mente, de måtte lukke kirken. Deres daværende præst, nu afdøde *Solvejg Bording*, satte mig i forbindelse med menighedens formand *Aage Due* og med en af menighedens støtter gennem mange år, den ovenfor nævnte *P. Møllergård*, der stammer her fra *Vejstrup*-egnen. De var meget villige til at overlade deres historiske kirkeklokke til *Vejstrup Ungdomsskole*, der fik den skænket som gave. Der har gennem årene været livlig forbindelse mellem *Jørlunde* og *Vejstrup*, bl.a. har unge derfra været på skole her, og unge herfra er rejst derover i plads. Nu er klokken et ydre minde om alt dette, og den er ikke kommet i fremmede hænder.

Klokken har gennem årene kaldt på mange mennesker. Når den ringer, klinger gamle minder med, og den taler om en mærkelig rig fortid. Men den kalder på nutidsmennesker, og den kalder til fremtid. Den minder på en gang om arven fra fædrene og om nutidens opgaver. Den har været kirkeklokke og er nu skoleklokke. For dem, der gennem mere end 100 år har færdedes på *Vejstrup Højskole*, nu *Ungdomsskole*, har kirke og skole hørt nøje sammen og gensidig be-

frugtet hinanden. Det er mit håb, at det må blive ved at være sådan, og at den lille klokke må være med til at minde om denne samhørighed.

Vi er mange, der er *Kirsten* og *Carl Erik Jensen* taknemmelige, fordi de i troskab mod gammel arv på moderne vis har ledet Vejstrup Ungdomsskole, så den stadig blomstrede og blev et godt sted for danske unge at være: til dygtiggørelse og til at få forbindelse med menneskelige og kristelige åndsværdier. Der er så meget skolarbejde i dag, hvor den gamle forbindelse mellem skole og kirke er brudt. Hvor det sker, kan efter min mening alverdens moderne pædagogiske tanker og metoder ikke hindre, at der bliver fladbundet og snævret. Hvor evighedsperspektivet forsvinder, taber hverdagen sin glans.

Vilh. Birkedal har skrevet en fortælling, han kalder "Kirkeklokkeklangen i den norske Dal". Heri fortæller han om en norsk bygd, hvor kirken var blevet revet ned og klokken solgt. Som tiden gik, vænnede man sig tragisk nok til kun at have en kirkegård for de døde, men ingen kirke for de levende. Men så var der nogen, der gjorde "oprør", og kirkeklokkeklangen vendte tilbage.

Det skal være mit ønske, at den lilleskoleklokke på Vejstrup Ungdomsskole – for at bruge Vilh. Birkedals udtryk – må blive ved at "ringe i takt" med *kirkeklokken*.

I denne for Vejstrup Ungdomsskole så afgrænsede situation vil jeg håbe, at alle venner af skolen, gamle elever og andre, må stå sammen om at gøre, hvad vi kan for dens fremtid.

Erindringer

Af Frederik Møller

Frederik Møller

I det foregående har vi stiftet bekendtskab med en udenforståendes (Einar Jacobsen) beretning om Jørlunde Højskoles og Valgmenigheds historie samt med erindringer fra den mand (Morten Pontoppidan) som stod midt i succesen og stormvejret. Er der end tale om visse gentagelser, så er disse udsnit af Frederik Møllers erindringer af værdi for kendskabet til denne levende periode i sognets historie.

Højskolen i Hjørlunde

Hjørlunde (1907) – på den tid – var en af de mest levende pletter i Nordsjælland – på åndslivets område, men det må dog straks indrømmes, at der i og omkring Hillerød før i tiden var sket større ting på det felt, idet digterpræsten C. Hostrup forud med sit vingede ord havde opstemt folk der til liv og til lyst, og at Holger Begtrup sidenefter – med sin højskole, der lyste over lande, og sin uforlignelige taleevne lykkeligt fortsatte i Hostrups spor og førte hans åndsvirke videre frem på samme egn og længere ud i befolkningen. I Hjørlunde var det Morten Pontoppidan, der kom med den "Grundtvigske fakkell", for i virkeligheden var det Grundtvigs livs-lys, de alle var optændt ved, som det i det hele var det lys, der har gjort det så herligt at leve i Danevang i det sidste par slægtleds tid.

*"Med sagastav og peder-sværd i hånd
han arved Saxes blik og Kingos ånd,
fra gamle nord hans øje så mod østen,
og ånder har han vakt ved kæmperøsten."*

Lad det så aldrig blive glemt her i Hjørlunde, at vi særlig skylder Pontoppidan æren for det vakte danske folkesind hos mange iblandt os, det sunde menneskeliv der her udfoldedes i slutningen af forrige århundrede, og det ånds-røre, der førte til dannelse af frie, selvhjulpne skole- og kirkekredse, som sikker har haft sin gode betydning for de nærmeste omgivelser og været årsag til, at Hjørlunde-navnet i mange år har haft en egen hæderlig klang i vide kredse i vort folk.

Pontoppidan var dog ikke frikirkemand, for såvidt var det måske ikke mærkeligt, at den splittende uenighed, der ret hurtigt viste sig imellem ham og en stor del af menighedskredsen, førte til skilsmisse, det måtte vel komme før eller senere, men det blev til ubodelig skade for kredsen, at det skete så tidligt og kom så æggende skarpt. Men her skal det siges til Pontoppidans ære, at han var frihedsmand så god som nogen, han kæmpede med kraft for en fri folkekirke, og tog ikke de knubs i betragtning der måtte vanke, når han drog sin lanse for andres ærlige personlige meninger og egenartede opfattelser, han ikke altid selv fuldtud delte.

Han hyklede aldrig for nogen – hverken ven eller fjende, ihvad det end drejede sig om – politik, religion eller andre forhold.

Pontoppidans indsats for frit skole – kirkeliv på egnen her var betydelig og hans person så uundværlig for dette, at det hele næsten gik i stå, da han rejste herfra, og i virkeligheden aldrig mere blev det, som den meget lovende begyndelse gav håb og tro til. Hans afløser på Højskolen, Jens Jørgensen, var ellers ikke tabt bag en vogn, men højskolen kunne han ikke rette op igen. Efter det nedslag det havde fået, skulle der nok også uhyre meget til, muligvis kunne ydre forbedringer have hjulpet godt til.

Derimod fik Jens Jørgensen en fri børneskole igang – ved siden af højskolen – som blev til gavn og glæde for mange af egnens beboere. Men da det var højskolen det gjalt for ham at få på fode, og det ikke ville lykkes, drog han til Amerika efter at have overladt skolen, og hvad dertil hørte, til Fr. Back og Albrechtsen med sidstnævnte som forstander og leder af skolearbejdet og sidenefter enebesider af ejendommen, med skolen i tilbehør. Imidlertid opstod der en hård konkurrent til højskolen her, da H. Begtrup byggede sin tidsvarende Højborg – ”Frederiksborg højskole” ved Hillerød.

Det var klart, at med den og dens fremragende forstander som nabo, måtte Hjørlunde højskole nærmest føre en skyggetilværelse. Dog lykkedes det Albrechtsen at holde sin skole oppe i mange år med ikke helt små elevhold imellem, og at hans elever var ham taknemmelige for skolen, har de vist ved at rejse en mægtig mindesten på hans grav. Og egnens ungdom såvel som ældre har grund til at mindes ham med tak for husly, han gav til gymnastik og julemøder, og da ikke mindst for de mange rige efterårsmøder, han lod afholde.

På ”Lynghøj”, der hører med til skoleejendommen, var der et udsigtstårn med flagstang, hvorpå Dannebrog vajede på skolens festdage, og fra tårnet var der rigtig udsigt over hovedparten af skolens opland, hvorfra folk kom og sluttede sammen om skolen ved møderne. Hvor man end så hen fra tårnet, bestod det nærmeste landskab af forlængst udtørrede fjorddamme til Roskilde fjord: Hørup eng, Hjørlunde eng-have, Hjørlunde sø, Hagerup sø og Skenkelsø sø, og i

krans bag disse enge ligger Slangerup by, Slagslunde skov, Skyhøj – og længst borte – skovene omkring Jægerspris på den anden side fjorden.

Da tårnet blev gammelt og sank i grus – det var forresten ikke byget med grus, men af træ – varslede det skolens skæbne. Albrechtsen var nu opslidt i skolesagens tjeneste og afhændede derfor skolen til Poul Holm, som efter få års forsøg og forgæves anstrængelser, måtte sælge den til en landmand. Dermed endte så Hjørlunde højskole sin tilværelse.

Hjørlunde valgmenighed

Som det ebbede ud både med højskolen og friskolen, således gik det også ned ad bakke med frimenigheden, efter dens frodige udfoldelse i Pontoppidans tid. Menighedenlivet sygnede hen. Den inderkreds, der fremkaldte brudet med Pontoppidan, vilde dog ikke give blankt op, men slog sig i nogle år til tåls med gudstjeneste nu og da ved frimenighedspræst karl Rønne, Høve og Stevns.

Imidlertid fik den forbindelse istand med valgmenighedspræst Fr. Jungersen, København, der påtog sig at holde regelmæssig gudstjeneste her ude såvidt muligt en gang om måneden, men sakramentale handlinger for kredsens medlemmer måtte han betjene dem med i Hjørlunde sognekirke, da han som valgmenighedspræst stod under statens ansvar og folkekirkeligt tilsyn, og måtte følgerig ikke besørge kirkelige handlinger i den ustemplede frimenighedskirke. Dette var et forhold, der naturligvis måtte forstærke kredsens ønske om at opnå anerkendelse som valgmenighed, hvad oprindelig og stadig havde været hensigten. Og det lykkedes omsider ved velvillighed fra Københavns valgmenighed således, at Hjørlunde-kredsen fik folkekirkelig anerkendelse som filialmenighed til den københavnske, mod at den fælles præst forpligtede sig til at holde gudstjeneste i Hjørlunde mindst hver fjortende dag. Det kunne pastor Jungersen dog ikke selv ene overkomme, hvorfor han så måtte holde sig kapellan, eller skaffe sig hjælp dertil af andre københavnske præster. Det blev i tidens løb mange forskellige præster, vi på den måde i Hjørlunde fik lejlighed til at stifte bekendtskab med, mindst en halv snes stykker – overvejende nybagte kandidater, der siden blev landskendte præster – f. eks. biskop Ludvigs og kirkehistorikeren, pastor Severinsen o. fl. Skønt de alle var gode, tilforladelige prædikanter, var det dog ikke nogen heldig form for kirkelig betjening, med de mange

tueret præst i Rørvig. Han blev dog ved at komme til Hjørlande og holde gudstjeneste regelmæssigt en gang om måneden, så længe Clausen fortsatte her. Det var en dyr og besværlig rejse fra Rørvig, særlig på vinteren, men det blev der ikke taget hensyn til, for der var altid gensidig glæde ved Hostrups besøg og tjeneste, når han kom. Men Clausen var dog stadig den bedste for os. Lad det være sagt i sandhedens interesse, slet ikke for at miskende nogen.

I mange år var Jens Svendsen Hjørlandekredsens formand, fra den blev stiftet til hans død 1918. Han var en så stor personlighed iblandt os, så han måtte betragtes som selvskreven til stillingen, og han nægtede da heller aldrig at modtage valget. I taknemmelighed for hans mangeårige varetægelse af kredsens anliggender og hans støtte ledelse, satte kredsen, med bidrag til lige fra mange af hans venner ude omkring, ham en stor, mindsten på pladsen foran valgmenighedskirken, hvor den nok får lov at stå, så længe kirken står. Jens Svendsen kom sjældent med nye ideer eller forslag til fremhjælp for kredsen i ydre henseende, det var jeg nok så hidsig med, fordi jeg mente – og endnu mener, at ligesom menneskets ydre, det gælder også påklædning, siger os noget om personen og kan betyde forskelligt: noget utiltalende, frastødende eller net og tildragende, således forholder det sig også men en sags yderside, selv om den end står eller falder med ægthed eller uægthed i det indre. Så for at prøve om valgmenigheden kunne vinde større tilslutning, særlig af ungdom, ved ydre foranstaltninger, foreslog jeg foreløbig at forsøge en indsamling af frivillige bidrag fra medlemmer til anskaffelse af en kirkeklokke, til køb af jord til kirkegård og udvidelse af kirkepladsen og til bygning af en rejsestald, og det opnåedes alt sammen. Vi havde ganskevist en klokke ophængt i det åbne kirkespir, men den var så lille, så man fandt den for spæd og ikke højtidelig nok til kirkebrug, forresten var den skænket kredsen af Ryslinge valgmenighed, hvor den før havde kaldt til gudstjeneste i Boltinggårds lade, som var denne menigheds første kirkelokale. Nu henligger den her under alterbordet, som et minde om Hjørlande valgmenigheds fødselsstund.

Vi fik udvidet arealet omkring kirken og fik myndighedernes tilladelse til, at benytte det som begravelseplads.

Og vi fik da også rejst en lille staldbygning på højskolens grund lige ved gården. Sålænge højskolen var til, holdt vi i skolegården med vore køretøjer,

men staldpladsen var ubekvem og til tider utilstrækkelig, så der var al grund for en bedring af forholdet. Og da højskolen blev nedlagt, blev vi udvist af gården, godt var det da, at vi så havde egen stald at ty til, omend det kneb lidt med holdeplads.

Så mistede vi vor formand, Jens Svendsen.

Hans død var et brat og hårdt slag og et uerstatteligt tab for kredsen. Der var ingen, man med tilfredshed kunne sætte på formandspladsen efter ham, men en skulle jo på den, og man forsøgte sig med mig, der i nogle år havde været kasserer.

Jeg var såmænd ikke uvillig til prøven, især fordi jeg havde et stort ønske om flere ydre forbedringer og et lille bitte håb endnu om derved at få øget medlemstallet eller i altfald få større tilslutning i kirken ved gudstjenesterne. Desuden var der en del reformer til menighedslivets fremme, jeg ønskede foretaget.

Men det ville nu ikke rigtig gå, som jeg forestillede mig det, for nordsjællænderne er konservativt forsigtige med at skifte overleverede kirkelige vaner, eller er det måske snarere således, at de er udpræget lunkne – hverken kolde eller varme – for kirkeligt liv? (Det er

Gurea Svendsen i haven på Gershholm sammen med sin mands broderdatter.

Frederikssund og sognene der omkring, for at drøfte muligheden af en sammenslutning til afholdelse af kirkelige møder i Frederikssund i lighed med Hillerød-møderne, henvendte jeg mig til pastor Blessing, Stenløse som jeg kendte fra udvalgmøderne i Hillerød, og bestyrer Steenbæk, Jægerspris, som jeg også havde bekendtskab med, og aftalte med dem at mødes en dag i Frederikssund sammen med en del flere, som vi hver især skulle tilkalde. Det blev ialt til en talrig forsamling af såvel kvinder som mænd. Jeg fik den ære at byde velkommen og indlede forhandlingen. Mødet resulterede i valg af et udvalg på 7-8 medlemmer, som altså skulle varetage afholdelse af foredragsmøder så ofte det fandtes betimeligt.

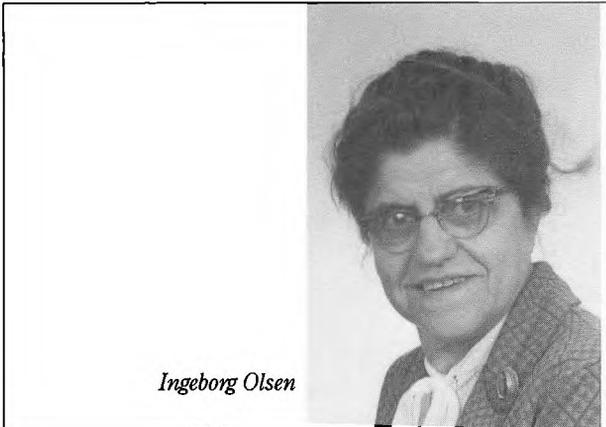
De første par år gik Frederikssund-møderne rigtig godt med stor tilslutning. De indledes, som det almindeligt var andre steder, med gudstjeneste i kirken, men efterhånden ebbede det ud med tilslutningen, og gudstjenesterne blev strøget. Endnu går det dog tilforladeligt under pastor Grønvolds energiske førerhånd. Ja, hvem ved, om ikke den "grundvigske lysestage" som Pontoppidan medbragte til denne egn,

med tiden vil blive flyttet længere vest på – fra Hjørunde til Frederikssund eller Jægerspris; meget tyder på det.

Som skik er ved sådanne møder med flere foredrag af forskellige talere, var der også ved disse sammenkomster fælles kaffebord mellem foredragene, hvor ordet var frit, og enhver der havde noget på hjertet af lokal og almen betydning, som blot havde nogen berøring med det, man samledes om, kunne udtale sig, hvis tiden tillod. Jeg forberedte mig da en gang til at tage ordet om min "kæphest", Højskoleforeningen. Men, som så ofte før, optog formanden, på den tid pastor August Møller, Ferslev, også denne gang hele den indskrænkede tid med sin trægtskridende ordfylde, og jeg brændte inde med min tale. Siden tilsendte jeg formanden opskriften til talen, jeg havde agtet at holde. Han takkede mig for den og udtalte sig anerkendende om den og sagen. Men derved blev det. Jeg fandt det rådeligst så at lade grillen om en højskoleforening her på egnen falde, og ligge for stedse, og således tage en af mit livs mange skuffelser.

Friskolens levetid i Jørlunde Sogn.

Af Ingeborg Olsen

I efteråret 1841 begyndte »Den højere Bondeskole« sin virksomhed i et lejet lokale i Sundbylille som en blanding af børne- og fortsættelsesskole (en top på almueskolen) med mere undervisningstid og flere undervisningsfag og stående under den stedlige skolekommissions tilsyn. Da skolen havde bestået i 3 år under de indskrænkede pladsforhold, købte man en jordlod på 6 tdr. land på Sundbylille mark og opførte de nødvendige bygninger der. Skolen blev indviet i oktober 1844. I krigsårene måtte de konfirmerede elever tage fat hjemme, derved blev skolen en ren børneskole. Bekostningerne blev større, og i anledning af krigen blev der stillet større krav til befolkningens ofervillighed, så skolen måtte nedlægges i 1849.

Den frie børneskole, som forstander Jens Jørgensen, Jørlunde Højskole, oprettede 1892 begyndte i »Lynghøjhuset«, kom straks godt i gang og fortsatte en årrække i samme gode gænge med skiftende lærerinder, som hovedsagelig ledede undervisningen. En af dem var Guria Fogh, der blev gift med Jens Svendsen Sundbylille.

1894 har pastor Barfod skrevet følgende om sit besøg på Privatskolen: "Om børnenes fremgang kan jeg ikke udtale mig, da jeg kun har afholdt een eksamen (i 1893). De synes dog ret godt undervist, men jeg havde det indtryk, at de mange undervisningsfag ikke var heldige for børnenes tilegnelse af de *nødvendige* discipliner (et tidsskema på, hvad man syntes var mest

nødvendigt). Præsten var selvskrevet formand for skolekommissionen indtil 1943.

Skolen blev kort tid efter flyttet til Sundbylille, hvor Johanne Frederiksen, som en kort tid også var lærerinde i Lynghøjhuset, på eget ansvar og risiko fortsatte skolen.

1899 tilbyder Johanne Frederiksen Jørlunde sogneråd (Hun var for øvrigt en årrække medlem af sognerådet) at tage alle skolepligtige børn fra Sundbylille til en betaling af 2,00 kr. mdl.

De friskoleinteresserede i Hjørunde syntes nu, at Sundbylilles beliggenhed var for ucentral og heller ikke helt efter ønske på anden måde; med tilskud fra kommunen var den blevet halvvejs kommunal.

To familier – Jens Peter Jensens, Maglehøj, og Frederik Møllers, Korshøj – fik aftale med en ung pige – Margrethe Dons – om at undervise deres tre skolepligtige børn i hendes hjem på Hjørunde mejeri. Frederik Møller har skrevet i denne sag: Det blev et problem for os friskoleinteresserede at få vore børn undervist og oplært efter eget ønske og navnlig at få dem fritaget for *remseri i religion*."

Der gik et halvt år, så var det blevet til fire familier, der i fællesskab fik indrettet et skolelokale på Bygård i Sperrestrup. De to nye familier var Søren Møllers, Bygård, og Niels Svendsens, Vangegård. (Billede side 104: Der var nu 5 elever.)

Efter et år med 2 lærerinder, hver et halvt år, blev skolen flyttet igen.

Hjørunde højskole havde fået en ny forstander, Poul Holm (fra 1914-17.). Børneskolen blev flyttet dertil med den begrundelse, at det var lettere at få lærerinder på det sted.

Imidlertid gik det godt med børnetallet, men ikke så godt med at holde på de unge lærerinder. Man besluttede så at bygge en skole på egen grund, så man kunne få en gift lærer til leder af skolen. Skolekredsen bestod kun af fem familier, så det må givet have været idealisme, som fik disse familier til at gå i lag med den opgave.

Man købte et lille nybygget hus med en strimmel jord ved landevejen mellem Hjørunde by og mejeriet.

1. november 1916 blev skolen højtidelig indviet.

Ledelsen blev overdraget friskolelærer Knud Andersen og hustru Karoline. Skolen kunne nu deles i flere klasser, da de underviste begge to. Ikke alene underviste de i denne skole, men også på Højskolen og på Slangstrup Landbrugsskole. Endvidere iscenesatte de børnekomedier samt dilettantforestillinger for indbudte både i friskolen og på Landbrugsskolen.

Efter et par år var børnetallet vokset til ca. 40, og man byggede en mødesal i forbindelse med skolen.

Citat fra Frederik Møllers erindringer: Men bedst som det gik med skolevirksomheden og det dertil knyttede muntre, opbyggende folkeliv, blev fru Andersen syg og døde efter to års strengt sygeleje. Det var et stort tab og et slag, skolen ikke kunne tåle. Alle blev nedtrykt derover-mest naturligvis hendes mand, og det var, som skolen med det samme også blev uheldbreddelig syg. Børnetallet begyndte straks at svinde, men skolen fortsatte dog sin sygelige tilværelse endnu en del år, indtil den efter 19 års beståen måtte nedlægges på grund af for få børn.”

1925 blev skolen solgt til ungdomsskole.

Knud Andersen købte hus i Slangstrup

Minder fra min Hjørkunde-tid.

Af Anna Olsen

Jeg er født den 10. maj 1892 og har altså været 4 år, da Albrechtsen begyndte sin skole. Min søster, Ruth Hansen, var elev 3 somre på Hjørkunde Højskole. Hun var 6 år ældre end jeg og jeg tog realeksamen her på Frederiksberg, før hun kom på højskole. Efter hendes højskoleophold flyttede mine forældre til Hjørkunde, hvor de kom til at bo i Lynghøjhus. Vi var 3 søskende, der kom i Hjørkunde skole, en bror, der var ældre og en der var yngre.

Fra nu begynder jeg at få samling på mine erindringer, og det er Anders Jørlunds indlæg og hans gamle bedstefar, der sætter mig i gang. Jeg var barnepige for Anders' små søskende. Jeg husker en lille pige, der hed Petra og en voksen søster, der læste til lærerinde. Hun boede ikke hjemme.

Nu må jeg fortælle om min far, Laurits Peter Hansen. Jeg tror han kom til at betyde noget for egnen. Far var en meget dygtig snedker, meget belæst og kundskabsrig. Far og mor, Ane Hansen, var meget optaget af højskolesagen. De havde begge været på Vester Skjerning højskole ved Svendborg da mor var 18 år i 1878. Far var meget initiativrig og gik straks i gang med at samle børn og unge til sløjd. Far lærte dem at binde børster og bogbinding, at sy kludsko, hvis såler blev dyppet i beg, samt at høvle og save. De unge karle lavede skabe til de skulle ud at tjene. Far startede hønseri og kaninavl. Det var ham der stiftede »Dansk Kaninavlforening«. Han gjorde også et fremstød for at lære folk at spise kaniner. Han fik et par koner til at koge og stege forskellige retter, udelukkende af kaniner, og så blev der fællesspisning i pastor Barfods have.

Nu til den gamle smed, Anders Jørlunds bedstefar. Han og min far konstruerede sammen en vindmølle, som blev rejst på en gård bag smedjen. Når der var vind nok trak den vist nok hakkelsesmaskinen. Min far

undgik jo ikke øgenavnet Kaninsnedkeren.

Vi havde det skønt i Lynghøjhus med kirken til venstre og den store grusgrav til højre. Over hønsegård og kaninbure rejste sig den skønneste granhøj, som vi børn elskede at lege i. Vi samlede sten på markerne med megen flid og møje. Far byggede et lille hus til en gris og til en ged.

Selve højskolen var et eventyr for mig og jeg færdedes overalt. I en sidebygning til højre, når man kom ind ad porten, var en stue, hvor vi småpiger fik undervisning i håndarbejde. Jeg broderede en fin kant på mit konfirmationsskjørt. Jeg fulgte med eleverne til gymnastik og om aftenen sad jeg ene barn i den store skolestue. Vi sang og jeg lærte mange sange, som jeg husker endnu. Vi hørte Albrechtsen læse op. Det glemmer jeg aldrig og jeg kan nemt se ham for mig. Tænk, han forandrede stemmen og talte som flere, både mænd og kvinder. Jeg mener jeg hørte Eventyr på Fodrejsen og Adam Homo. I gymnastiksalen har jeg haft mange dejlige timer med leg, sang og musik.

Endnu en erindring om min barndom i Hjørkunde. Det var julen 1902. Vi boede i Lynghøjhus og havde besøg af familien fra København. Om natten brød en frygtelig orkan løs så hele huset rystede. Far samlede os i den inderste stue og han og mine onkler måtte op på loftet for at binde taget fast. Det var en skrækkelig oplevelse. Næste dag fandt vi en af højskolens trillebører højt oppe i et træ, vores hæk var væltet og træer og buske flød rundt i haven.

Tiden kom for min konfirmation hos pastor Barfod og jeg måtte ud at tjene. Først til Frederikssund og senere til København. Min barndom og Hjørkunde-tid var forbi.

Mine forældre flyttede snart efter til København.

18. jan. 1982 Anna Olsen

Jacob Jacobsen

*Smeden i Sundbylille og hans familie.
Sønnen Hans, der står til venstre,
har skrevet beretningen om sin far.*

Jacob Jacobsen, Smedemester i Sundbylille.

Født d. 25.8.1871, død d. 19.12.1952

Af Hans Jacobsen

Når jeg skal skrive en biografi af min far, kan det næppe undgås, at den bliver præget af, at mine to søskende og jeg har haft en så lykkelig barndom, som det er få mennesker beskåret.

Noget dusinmenneske var min far absolut ikke. Han var en ener og på flere områder lidt af et geni. Hans interesser var mange og hans evne til at delagtiggøre os børn i sin store viden var storslået. Næsten hver søndag eftermiddag gik vi ture i landsbyens omegn, og far fortalte om de mange fortidsminder, egnen stadig er så rig på, og om dem som havde været. Ved vintertid med et let snelag kunne far fortælle os, hvorledes en lille hævning i terrænet viste, hvor der i hans barndom havde ligget en dysse, og om at de store sten var kløvet til trappetrin til huse i Frederikssund. I min kælder har jeg en lille samling af oldsager fra sten- og bronzealderen, som for det meste vedkommende er samlet af min far, og jeg kan fortælle, at den sidste julegave jeg fik af min far, var en lille flintedolk – fundet ved dræningsarbejde på Dildals jord i Jørlunde.

Far havde givet findereren et cykeldæk for dolken. I forår og sommertiden gik vore søndagsture ofte til de mange moser rundt om byen, og far fortalte om tørveskæring og livet i moserne i hans barndom og om alt hvad vi så af liv og natur.

Indenfor sit fag må jeg have lov til at sige, at far var en dygtig smed, men at hans interesse for mekanik måske var større end just grovsmedens hestebeslag. Kr. 2,20 kostede 4 nye sko i min barndom. I sin ungdom havde far selv lavet sin første cykel, og det var meget imod min farfars ønske. »Kan du få *dyret* ud af smedien«, sagde den gamle smed.

Senere købte far en Velocipede (den med det store forhjul) og vakte forundring, hvor den kom frem. Det var begyndelsen til handel med cykler, som i min barndom gjorde smeden i Sundbylille til en kendt mand i omegnen. Noget større forretningsgeni var far ikke, men han var ærlig og reel og betalte selv alt kontant. Jeg husker fars sørgelige erfaringer indenfor foreningslivet, da far en kort periode var kasserer for omegnens smedemesterforening. Kontingenterne kom ikke ind, og far var *meget* skuffet og vred.

Som et eksempel på fars mekaniske snilde stod der i mange år en model af en vindmotor og malede luften tynd udenfor smedien, og inde i smedien hængte en cigaretautomat udført komplet af grovsmeden Jacob.

I flere hjem står stadig fine kobbirting og pynter også udført af smeden.

På flere områder var far en pioner for sin tid, og far var den første i byen, som fik telefon, og det var i

Smedien i Sundbylille. Desværre eksisterer der ikke noget billed fra smediens indre, hvor smed Jacobsen, der var en tusindkunstner og opfinder, havde mane selvavede sindrige indretninger.

mange år byens eneste – Frederikssund 107. Efterhånden gav telefonen for meget renderi og ulejlighed, og efter aftale med K.T.A.S. sagde far telefonen af med løfte om at få samme nummer igen et halvt år efter. Dette gav stødet til, at de fleste af gårdene i byen fik telefon og smeden fik igen nr. 107.

Hvor husker jeg tydeligt, da far kom hjem med grammofonen, og vi for første gang hørte kunstig musik og tale. Vores gamle kat sprang op på bordet og var ved at krybe ind i tragten, da far spillede »Vagtparaden«. (Far havde været soldat ved livgarden og stod vagt på Amalienborg ved Chr. 9. guldbrylup i 1892).

Mon ikke min bror stadig har nogle af de gamle plader med sang af Herold og Julie Rosenberg- julesalmer og morsomme oplæsninger af Maglekilde-Petersen.

Fars elektricermaskine (som arbejdede med de store telefонтørelementer) vagte altid stor opmærksomhed. Når det ene håndtag blev stillet i en underkop med vand og »ofret« med det andet håndtag i hånden skulle forsøge at fjerne en tiøre fra vandet, blev mange bragt helt ud af fatning. Vi var mange som her for første gang stiftede bekendtskab med elektriciteten.

Min far var en stor livkunstner. Han elskede selskab, god mad og drikke, men han forstod at ramme måde, og jeg har aldrig set min far beruset. Hans daglige drik var en formiddagsøl – en rød Tuborg. Far havde en vidunderlig evne til at ryste alle forpligtelser af sig, og når vejret var godt at tage sin cykel og køre ud i naturen.

Om sommeren arbejdede vi fra kl. 6 til kl. 19, og det skete ofte, at far straks efter kl. 6 morgen bad mig pumpe hans cykel og lægge en rød Tuborg i den store

*Smeden
i Sundbylille med
den lille vandmølle
som omtales.
Også den fornemme
havelåge er hans
eget værk.*

cykeltaske. Far gik ind og blev barberet, og mor smurte en madpakke – og så gik turen til nordsjællands smukke steder, og vi så ikke far før om aftenen. Der findes vel næppe en kæmpehøj i Frederiksborg amt, hvor far ikke har siddet og nydt udsigten, sin medbragte mad og sin røde Tuborg.

Kastanietræet der står på den trekantede plads foran smedien, har far plantet i 1900 og i stenene som rejstes i henholdsvis 1905 og 1920 har far indhugget årstallene. Pladsen kaldte far for »Civilisationens centrum«. Far havde lune og var berømt for sine kvikke replikker – ofte satirisk, men aldrig ondskabsfuld. Han var fredselskende og tog aldrig del i de ofte højkrøgede politiske diskussioner i smedien. Jeg er min far dybt taknemlig for alle gode råd, og for den måde hvorpå han opdrog os børn, men det er først i en sen alder, at jeg tilfulde forstod hvilket menneske min far var.

*Skyggelundsvej 17, d. 14.1.80.
Hans Jacobsen*

På initiativ af Jørlunde Sogneforening er denne bog udgivet.
Stadsbibliotekar Svend Esbech har udvalgt og redigeret stoffet, hvilket Sogneforeningen
er Svend Esbech taknemlig for.

For økonomisk støtte til bogens udgivelse rettes en tak til
Unibank, Slangerup- og Ølstykke Kommune

Grafisk tilrettelægning
er foretaget af grafiker Poul Kokholm og Gunnar Madsen.

Bogen er sat med 11 pkt. Century Old Style hos
AH-fotosats, Herlev.

Reproduktion er foretaget af Nordisk Repro, København.

Trykningen har Rømer Grafik, København stået for
på 120 g tonet Micha matglittet papir fra
Stora Papyrus Danmark A/S.

Bogbinderarbejdet har Forlagsbogbinderiet, A. Pedersen & Søn, København udført.